

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Харківській національний університет імені В.Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра туристичного бізнесу

Здано на кафедру
«___»_____2011 р.

Рег. № _____

«До захисту»
в. о. зав. кафедрою:
к.і.н., доц. Парфіненко А.Ю.

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТА ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В КІРОВОГРАДСЬКІЙ ОБЛАСТІ

(магістерська робота)

Виконала:
студентка 5-го курсу
група УТ-51

Козиренко А.М.

Науковий керівник:
к.г.н., доцент

Грицак Ю.П.

Харків 2011

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	
РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ	5
1.1. Склад та структура сільського зеленого туризму	5
1.2. Оцінка рівня розвитку сільського зеленого туризму	20
1.3. Технічні й організаційні вимоги до гостинної садиби	26
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕДУМОВИ І РІВЕНЬ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО	
ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ НА КІРОВОГРАДЩИНІ	31
2.1. Природно-ресурсний потенціал області	31
2.2. Соціально-економічні передумови.....	35
2.3. Сучасний стан сільського зеленого туризму в області	37
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПЕРСПЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО	
ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В КИРОВОГРАДСЬКІЙ ОБЛАСТІ	42
3.1. Основні напрямки розширення мережі гостинних садиб	42
3.2. Впровадження нових туристичних маршрутів і видів туризму	47
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА	
В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	54
4.1. Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля та використання природних ресурсів.	54
4.2. Основні пріоритети охорони навколишнього природного середовища	57
4.3. Екологічна безпека в сільському господарстві.	59
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64
ДОДАТКИ.....	67

ВСТУП

Останнім часом сільський зелений туризм набуває у світі все більшого значення. І це не випадково, адже людина завжди прагне до спілкування з природою. Кіровоградщина, завдяки своїй красі, щедротам, благодатному клімату та гостинності жителів, пристосована для такого туризму як найкраще. Сільський зелений туризм спрямований на охорону та розвиток української природи та культурно-історичної спадщини, на сприяння міжетнічній толерантності та залучення людей до активної участі у вирішенні власних фінансових проблем, сприяння працевлаштуванню безробітних, а також подолання сезонного характеру туристичного продукту.

Вибір теми обумовлено необхідністю дослідити стан зеленого туризму у Кіровоградській області. Область має об'єктивні і вагомні передумови для його розвитку: природно-кліматичний потенціал, мальовничі ландшафти, чисте повітря, цілющі мінеральні води, привабливі туристичні маршрути, збережені національні традиції і фольклор, архітектурні пам'ятки, рекреаційні можливості.

Сільський зелений туризм нещодавно почав практикуватися у Кіровоградській області, тому ця тема малодосліджена. На даний час цьому виду туризму приділяється все більша увага, туристів, які відпочивають у селах, стає все більше.

Предметом дослідження є стан, наявність, інфраструктура та якість гостинних садиб у цій області.

Об'єктом дослідження є сучасний стан розвитку зеленого туризму в районах Кіровоградської області на прикладі західного району області.

Метою даного диплому є оцінка сучасного рівня розвитку зеленого туризму в Кіровоградській області та виявлення проблем і перспектив для подальшого розвитку.

Досягнення поставленої мети забезпечується виконанням наступних взаємопов'язаних завдань:

- вивчення методології та методики аналізу зеленого туризму;
- аналіз складу та структура сільського і зеленого туризму;
- вивчення принципів та досвіду організації гостинної садиби;
- оцінка рівня розвитку сільського зеленого туризму;
- огляд технічних й організаційних проблем гостинної садиби;
- розгляд туристського потенціалу Кіровоградської області;
- аналіз розвитку сільського зеленого туризму в районах Кіровоградської області;
- знаходження шляхів перспективного розвитку сільського і зеленого туризму в Кіровоградській області.

Дипломна робота виконана на основі фактичних матеріалів і результатів досліджень, що стосуються проблем розвитку сільського зеленого туризму в Кіровоградській області, а також на основі власних спостережень. Основні методи використані під час дослідження: теоретичні принципи, методи і процедури аналіз, соціологічних досліджень, економіко-статистичні, системного підходу та комплексного аналізу, що розкривають суть зеленого туризму як багатопланового явища, важливої частини туристичної діяльності.

Наукова новизна даного дослідження: це перше дослідження сільського зеленого туризму на Кіровоградщині.

Інформаційною базою роботи є Закони Верховної Ради України, постанови Кабінету Міністрів України, сайти райдержадміністрацій області, сайт Міністерства охорони навколишнього природного середовища України.

Робота складається з вступу, 4 розділів, висновків, додатків. Містить 74 сторінки тексту, 14 рисунків, 4 таблиці, 3 додатки. Список джерел включає 25 найменувань літератури, 26 електронних публікацій.

РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Склад та структура сільського зеленого туризму

Закон України «Про сільський зелений туризм» визначає загальні правові, організаційні та соціально-економічні засади реалізації державної політики України в галузі сільського зеленого туризму та спрямований Закон на забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, охорону здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав при здійсненні туристичних подорожей. Він встановлює засади раціонального використання туристичних ресурсів та регулює відносини, пов'язані з організацією та здійсненням сільського зеленого туризму на території України.

Сільській зелений туризм - відпочинковий вид туризму, що передбачає тимчасове перебування туристів у сільській місцевості (селі) та отримання ними послуг сільського зеленого туризму. Послуги сільського зеленого туризму це діяльність членів особистого селянського, особистого підсобного або фермерського господарства з надання послуг бронювання, розміщення, харчування, інформаційного обслуговування, інших видів послуг, що спрямовані на задоволення потреб туристів.

Сільська гостина садиба, згідно з Законом «Про сільський зелений туризм», це житловий будинок з присадибною земельною ділянкою, в якому постійно проживає сільський господар та члени його родини або інший житловий будинок, що знаходиться за місцем постійного проживання зазначених осіб, та належить на праві власності сільському господарю або будь-кому з членів родини, що постійно проживають разом з ним.

Сільським зеленим туризмом називають відпочинковий вид туризму, зосереджений на сільських територіях, який передбачає використання

сільського чи фермерського господарства з метою рекреації, освіти чи активного залучення до традиційних форм господарювання.

Сільський зелений туризм може проявлятися у різних формах, але завжди включає наймання сільського помешкання.

Розрізняють дві базові форми сільського зеленого туризму:

- наймання помешкання з обслуговуванням безпосередньо в межах господарства;
- розміщення на нічліг з самообслуговуванням на землях, що належать до господарства, наприклад, у кемпінгах та наметах.

В сільському зеленому туризмі індивідуальне сільське господарство становить одночасно і нічліжну базу, і головний предмет інтереса туриста. Сільський зелений туризм не включає в себе ті форми туризму, які здійснюються на сільських територіях (вони називаються «сільськими» тільки в адміністративному значенні, а насправді є частинами спеціалізованих рекреаційних районів), наприклад, спортивно-туристичні заняття, курортний відпочинок тощо.

Основними запоруками успіху сільського зеленого туризму є:

- культурний рівень фермера, навички обслуговування гостей;
- естетика фермерського господарства;
- близькість розміщення фермерського господарства до міського центру.

Поняття «сільський зелений туризм» близьке за змістом проведення дозвілля до поняття «екологічний туризм». Між сільським туризмом та екотуризмом часто проводять паралелі. Дійсно, обидві форми організації дозвілля відповідають критеріям сталого туризму і націлені на збереження природного середовища, розвиток традиційної етнокультури, сприяння традиційним формам агрогосподарювання й ремеслам місцевих громад. Власне, у давно освоєних країнах у межах природоохоронних територій сільський туризм виступає основною організаційною базою розвитку масового екологічного туризму.

Екологічний туризм – це форма подорожі, сприятлива для навколишнього середовища. Вона відбувається на територіях, що мають природничу цінність (національні та ландшафтні парки). Екотуризм спрямований на охорону природного й культурного середовища регіонів, які відвідуються туристами. Він передбачає, що учасниками цих подорожей є люди з високою екологічною свідомістю. Виділяються такі форми екологічного туризму – активний екотуризм (піший, велосипедний, водний, кінний, рибальство), фауністичні та флористичні поїздки (орнітологічні поїздки, полювання, тематичні поїздки), культурологічні й етнографічні поїздки.

Термін «екотуризм» з'явився в кінці 90-х рр. та в більшості випадків стосувався туризму в країнах, що розвиваються, де є екосистеми з великим біологічним розмаїттям. За визначенням ВТО, екотуризм відноситься до сегменту туристичного сектору, де основною мотивацією туристів є спостереження за природою та традиційною культурою. За вищенаведеним визначенням, екотуризм фокусується на природній та культурній складовій. Більше того, це визначення включає концепцію сталості, гармонію людини та природи.

Екотуризм сприяє захисту довкілля, створює передумови розвитку сільських територій та територій з великим потенціалом для екотуризму, сприяє економічному розвитку віддалених регіонів. Сільські території та їх населення виграють від цього виду туризму. Екотуризм сприяє економічному відродженню територій без шкоди для природних чи людських ресурсів. Таким чином, він покращує якість життя населення, створює робочі місця та приносить прибуток. Більше того, відвідувачі споживають місцеві продукти, не імпортовані з інших регіонів, і таким чином, рекламують місцеве виробництво.

Жителі міст, туристи, які проживають у містах, мають шанс відчутти колорит сільського життя, взяти участь у характерних для нього подіях,

поспілкуватися з місцевим населенням, насолодитися природою та культурою села.

Екотуризм залучає малі підприємства сімейного типу та справляє позитивний соціальний та економічний вплив. Існує тісний зв'язок між підприємництвом, сталістю та розвитком екотуризму. Даний вид діяльності дає можливість для нових підприємств знайти шляхи надавати послуги без шкоди для екосистеми. Екотуризм має ряд особливостей, що відрізняють його від інших форм відпочинку. Він має три головні відмінності:

- це засіб активно та повністю дослідити територію, що характеризується унікальними природними та культурними рисами;
- він зберігає баланс між природними екосистемами та культурою місцевих жителів;
- він приносить соціальні та економічні переваги місцевому населенню.

Екотуристичні продукти - це послуги, які базуються на природному середовищі та місцевій громаді регіону. Характер та якість цих послуг прямо залежать від характеру та якості екосистеми та місцевої громади. Загальною характеристикою екотуристичних продуктів є перевага нематеріальних цінностей. До екотуристичних продуктів відносять спілкування з природою, дослідження місцевої флори та фауни, розвиток контактів між екотуристами та місцевими жителями, знайомство із життям громади, участь у різних видах спорту (піший туризм, велосипедний, кінні прогулянки і т.д.), участь у дослідженні природного середовища, збереження екосистеми.

Зелений туризм та природний туризм є синонімами поняття «екотуризм».

Сільський зелений туризм має багато спільного з екотуризмом і часто відповідають багатьом його пріоритетам, зокрема: збереження природничого та культурного середовища, підтримка добробуту місцевої громади, постачання туристам харчів з місцевих продуктів. Деякі власники гостиних садиб, розташованих поблизу природоохоронних територій, підтримують серед туристів проєкологічні вимоги. У сільських місцевостях організовують

відвідувачам багато додаткових послуг, що включають екотуристичні програми: кінні та велосипедні прогулянки, маршрути по знакованих стежках у національних і ландшафтних парках, природничі подорожі, збирання ягід та грибів. Але сільський зелений туризм і екотуризм відрізняються основними цілями використання вільного часу, їхня головна різниця полягає у базових мотивах подорожування.

Сільський зелений туризм – це форма проведення вільного часу у вигляді стаціонарного відпочинку, тоді як базовою метою екотуризму виступає активне відкриття дикої природи, традицій і культури, їх глибоке пізнання й сприйняття. Сільські оселі можуть використовуватись як база для ночівлі та харчування екотуристів. З'явилося нове поняття екоагротуризм (або агроєкотуризм), що передбачає відпочинок у селян, які вирощують сільськогосподарську продукцію із застосуванням екологічних методів. Тут агротуризм поєднується з екологічним сільським господарством.

Наведені вище поняття, пов'язані з сільським зеленим туризмом і екотуризмом, знайшли своє застосування для визначення форм туристичного руху в Україні. Зокрема відпочинок в українських селах було визначено як «сільський зелений туризм». Він охопив широкий спектр форм відпочинку на селі: від стаціонарного відпочинку у сільській місцевості (власне сільський туризм), відпочинку в туристичних центрах і на курортах, що розташовані у селищах і малих містах, до відпочинку у сільських садибах. Визначення сільського туризму як «зеленого» підкреслює його проєкологічну орієнтацію.

Через відсутність чіткої загальноприйнятої термінології з метою уніфікації термінів і понять уведімо далі за текстом терміни «Сільський зелений туризм» та «Гостинна садиба».

Метою і мотивацією вибору відпочинку в сільській місцевості є такі

- відсутність коштів для відпочинку на дорогих фешенебельних курортах. Практика переконливо свідчить, що проживання в селі у будинку сільського господаря коштує значно дешевше, ніж у готелі в курортній зоні або у популярному туристському центрі. В Україні існує хибна думка, що в

інших країнах усі без винятку заробляють незліченні гроші, проте, і в далекому зарубіжжі є значна частина населення, чий доходи стосовно цього суспільства низькі, і для цієї категорії відпочинок на розкішному курорті навіть у порівняно недорогому готелі теж недоступний. Цей мотив часто переважає при виборі такого виду відпочинку;

- сформований стереотип відпочинку в сільській місцевості для певної категорії людей незалежно від заможності та наявності вільних коштів, наприклад, у силу сімейних або інших традицій;

- необхідність оздоровлення в даних кліматичних умовах, рекомендованих лікарем;

- близькість до природи і можливість проводити більше часу на свіжому повітрі в лісі, на березі природної або штучної водойми тощо;

- можливість харчуватися екологічно чистими і дешевими продуктами;

- можливість прилучитися до сільськогосподарських робіт у своє задоволення;

- першочергова потреба у спокійній розміреній обстановці життя, чим відрізняється сільське життя в цивілізованих країнах, на відміну від великих індустріальних міст;

- можливість прилучення до іншої культури і звичаїв, участі в місцевих святах і розвагах, спілкування з людьми іншої суспільної формації.

Таким чином, мотивація відпочинку в сільській місцевості – єднання з природою, чисте повітря, екологічно чисті продукти харчування, зміна обстановки, менша кількість народу, відсутність скупченості населення, цілком інші, відмінні від міських, уклад, розклад і культура життя, можливість участі в сільськогосподарських роботах і садівництві, догляд за тваринами, участь у зборі ягід і грибів і, зрозуміло, що дуже часто є вирішальним при виборі сільської садиби як місця проведення відпустки, значно дешевший відпочинок порівняно з готелями та великими туристично-відпочинковими комплексами.

Відпочинок у сільській місцевості – це також кардинальна зміна обстановки, що дозволяє зняти стрес, який нагромадився за рік роботи в напружених міських умовах, відновити здоров'я й отримати відповідне психологічне розвантаження. Особливо ефективно така організація відпочинку може використовуватися для дітей дошкільного і підліткового віку в період літніх канікул.

Для означення такого багатоцільового туризму нещодавно з'явилося нове поняття «екоагротуризм». Цей вид туризму передбачає використання гостьових будиночків без господарів або гостинних садиб, розташованих у межах чи пообіч біосферних заповідників і національних парків, які, поряд із заняттями екологічним сільським господарством, пропонують широкий спектр екологічних (від робінзонади до спостереження за тваринами в їх природному середовищі) і спортивно-туристичних занять (мисливство, рибальство тощо).

Однак, сільський зелений туризм, а також агротуризм і екотуризм відрізняються основними цілями використання вільного часу. Сільський зелений туризм – це вид проведення вільного часу у формі стаціонарного відпочинку з можливістю недалеких радіальних виїздів чи походів. Натомість екотуризм – це вид проведення вільного часу у формі невинного руху, відкриття дикої природи, маршрутного ознайомлення з природними й історичними атракціями території, похідного пізнання традицій і місцевої культури. При цьому сільські оселі можуть використовуватись як база для ночівлі та харчування екотуристів.

Законодавчо закріплено термін «сільський зелений туризм», юридичний зміст якого трактується як відпочинок в українському селі. Ця сфера дозвілля охопила широкий спектр форм відпочинку на селі: від стаціонарного відпочинку в сільській місцевості (власне сільський туризм), відпочинку у туристичних центрах і курортах, що в адміністративному плані є селищами чи малими містечками, до відпочинку в сільських господарствах (агротуризм).

Для подальшого чіткішого визначення й структуризації критеріїв, за допомогою яких в Україні можна було б відрізнити сільський туризм від усіх інших та сегментувати його за формами організації сільського дозвілля, необхідно законодавчо закріпити низку вимог до сільського житла та до його власника, який надає послуги з сільського зеленого туризму.

Основна послуга сільського зеленого туризму – це надання туристам тимчасового проживання. Сільські споруди, обладнані для прийому відвідувачів, в Україні прийнято називати агрооселями чи гостинними садибами.

Гостинна садиба – це житлове приміщення, що знаходиться в сільській місцевості, містить не більше п'яти кімнат (залежно від категорії житла), пристосованих для проживання туристів, і належить на правах приватної власності господарю, який займається сільськогосподарською діяльністю або зайнятий у сфері обслуговування чи соціальній сфері села. Тобто поняття «Гостинна садиба» не охоплює малих курортних котеджів, колиб, перебудованих для прийому туристів господарських приміщень тощо.

Агротель – це житлова будівля (група будівель) готельного типу, спеціально призначених для організації надання населенню рекреаційних послуг у сільській місцевості. Побудова й експлуатація сільськими підприємцями у курортно-рекреаційних районах України приватних відпочинкових агропансіонатів є перспективним висококонкурентним різновидом сільського зеленого туризму як виду основної діяльності.

Сільський турпродукт (комплекс послуг сільського зеленого туризму, агротурпакет послуг) – це сукупність послуг нічліжного, гастрономічного, екскурсійного й відпочинково-розважального обслуговування, які пропонує власник агрооселі (агропансіонату).

У Законі України «Про туризм» дається таке визначення: «туристичні послуги – послуги суб'єктів туристичної діяльності щодо розміщення, харчування, транспортного, інформаційно-рекламного обслуговування, а

також послуги закладів культури, спорту, побуту, розваг тощо, спрямовані на задоволення потреб туристів».

Під суб'єктами туристичної діяльності у законі розуміють «підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, фізичні особи, що зареєстровані у встановленому чинним законодавством України порядку і мають ліцензію на здійснення діяльності, пов'язаної із наданням туристичних послуг». Це стосується організації малого агротуристичного підприємництва у сільській місцевості. Щодо надання послуг сільського зеленого туризму як виду індивідуальної підсобної діяльності на селі, наявність у власника агрооселі платної ліцензії є не обов'язковою.

Агротуристичним послугам, як і будь-яким іншим послугам, притаманні специфічні риси, такі як:

- нематеріальний характер;
- нерозривність виробництва турпослуги та її споживання;
- нездатність до збереження;
- мінливість якості.

За визначенням Ф. Котлера, послуги – це об'єкти продажу у вигляді дій, вигод чи задоволень. Отже, вже з цього визначення видно, що послуги мають нематеріальний характер і не здатні до зберігання. Послуги сільського зеленого туризму належать до класу соціально-культурних, оскільки направлені на рекреаційну діяльність особистості, її духовний, фізичний, етичний та інтелектуальний розвиток. Туристичну послугу не можна наперед продемонструвати, побачити, поспробувати, вивчити до її отримання (споживання). Через це зі сторони споживача обов'язково присутній елемент надії на обіцяну якість та довіри до продавця послуги сільського туризму.

У той же час невидимість послуги ускладнює діяльність продавця турпослуги (операторів сільського туризму). Адже складно показати клієнтам свій товар «лицем», а ще складніше – пояснити, за що саме вони платять гроші. Продавець може лише описати те, що отримає покупець після того, як оплатить кошти і поїде споживати ці послуги.

Нерозривність виробництва та споживання туристичної послуги впливає із самого визначення послуги, адже послуга – це результат безперервної взаємодії виконавця і споживача. Тобто процес надання турпослуги і її виробництво ведеться паралельно з її споживанням. Надати послугу сільського туризму можна лише тоді, коли надходить замовлення від клієнта, а на місці виробництва послуги (на селі) присутній він сам. Власне, саме ознака нерозривності виробництва і споживання є визначальним чинником, який робить послуги справді послугами та відрізняє їх від товару матеріальної форми.

Взаємозв'язок виробництва та споживання визначає той факт, що всі агротуристичні послуги невід'ємні також від того, хто їх надає. Взаємодія покупця у процес виробництва і споживання послуги означає, що продавець агротуристичної послуги повинен думати не лише, яку саме турпослугу надавати клієнту, але і як її надавати, тобто якої якості має бути ця послуга. Звідси впливає третя особливість турпослуги – мінливість якості.

Послуги сільського зеленого туризму поділяють на основні та додаткові.

Основні послуги, це переважно:

- послуги з організації перевезення туристів;
- послуги з організації розміщення туристів;
- послуги з організації харчування туристів.

До додаткових належать:

- послуги з організації екскурсій;
- послуги із залучення туристів до сільськогосподарських робіт і народних промислів;
- послуги гідів, гідів-перекладачів;
- послуги залучення туристів до участі у народних обрядах і культових дійствах, а також сільських фестивалях, ярмарках й інших масових акціях;
- послуги по прокату автомобілів, човнів, активно-туристичного спорядження;
- послуги побутового обслуговування;

– право користуватися приватними рекреаційними угіддями.

Такий поділ досить умовний, оскільки суттєвої різниці з точки зору споживчих властивостей між ними немає. Послуги, що входять в основну програму перебування туриста в селі, зазвичай відносять до основних. Додаткові послуги турист купує самостійно у місці перебування і вони не включені у вартість турпакету. Крім нематеріальних послуг, туристові ще можуть бути надані інші товари чи матеріальні послуги. Наприклад, карти місцевості, народні сувеніри, туристичне спорядження тощо.

Туристичний продукт агрогосподарства – сукупність послуг, якими може скористатися клієнт в агрооселі.

У загальній теорії маркетингу в значення терміна «продукт» входить усе, що становить предмет ринкового обміну. Його характер може бути як матеріальним, так і нематеріальним (предмети, ідеї, послуги тощо).

Найважливішими складниками сільського туристичного продукту є:

- туристичні атракції місцевості (наприклад, природне середовище, пам'ятки, цікаві архітектурні об'єкти, національні парки, ботанічні сади, торговельні центри, культурні та релігійні атракції, музеї, а також мешканці – їх культура і звичаї);
- інфраструктура місцевості (нічліжна база, гастрономічна база – ресторани, бари, кав'ярні, транспорт – таксі, автобуси, оренда автомобілів, торговельна мережа, заклади обслуговування тощо);
- доступність місцевості (кількість транспорту, а також інфраструктура – дороги, аеропорти і порти, залізнична мережа);
- імідж місцевості, що існує у свідомості потенційних клієнтів і суттєво впливає на підсвідоме бажання відвідати саме її;
- ціна, яка залежить від багатьох чинників, як, наприклад, стандарт послуг, пора року, кількість транспорту тощо.

Підбір агротуристичних продуктів, які б повністю відповідали запитам і сподіванням споживачів, є найважливішим завданням, що стоїть перед менеджером туроператорської фірми.

Рекреаційний потенціал сільського зеленого туризму – це сукупність природних, етнокультурних, розселенських та суспільно-демографічних ресурсів, а також наявної господарської і комунікаційної інфраструктури території, що служать чи можуть служити передумовами розвитку сільського зеленого туризму. Рекреаційний потенціал території – це багатоаспектне поняття, що охоплює весь комплекс життєдіяльності суспільства. При його визначенні необхідно враховувати економічний, екологічний і соціальний аспекти. Частина з них відноситься до туристичних ресурсів території, інша – до факторів, що впливають на розвиток сільського зеленого туризму в регіоні.

Рекреаційний потенціал території складається з трьох складових:

- ресурсної;
- інфраструктурної;
- іміджевої та соціально-політичної.

Кількісно агорекреаційний потенціал території вимірюється як співвідношення між фактичною і максимально можливою чисельністю туристів, здатних відпочивати на цій території у визначений проміжок часу з урахуванням місткості та пропускнуго потенціалу наявних рекреаційних ресурсів та інфраструктури.

Пропускний потенціал сільського зеленого туризму – це те максимальне гостьове навантаження, яке може витримати той чи інший агротуристичний об'єкт (оселя, село, район) без істотних витрат для місцевих екоресурсів, негативного впливу на враження від поїздки і без виникнення соціально-економічних проблем у місцевого населення.

Пропускний потенціал можна поділити на три основні види:

1. Екологічний пропускний потенціал – це граничний рівень відвідуваності об'єкта чи місцевості, перевищення якого веде до неприйнятних незворотних екологічних наслідків у результаті дій (чи природних процесів життєдіяльності) самих туристів, або внаслідок функціонування інфраструктури, яка обслуговує сільський туризм.

2. Туристичний соціальний пропускний потенціал – це рівень відвідуваності (одночасної кількості туристів) села чи екоагрорекреаційної місцевості, перевищення якого психологічно погіршує враження від поїздки.

3. Місцевий соціальний пропускний потенціал – це рівень відвідуваності одночасної кількості туристів села чи сільської місцевості, перевищення якого має, як правило, негативні наслідки для місцевої культури і погіршення взаємин місцевого населення з туристами.

Таким чином, пропускний потенціал обмежує розумний допустимий рівень використання ресурсного потенціалу території з позиції збереження, підтримки і відновлення природних властивостей екоагрорекреаційної місцевості.

Ресурси сільського зеленого туризму – це об'єкти та явища природного й антропогенного походження, які можна використовувати з метою відпочинку, оздоровлення і туризму у сільській місцевості кількісно обмеженого контингенту людей у фіксований час з допомогою наявних матеріальних можливостей. О. Бейдик наголошує, що рекреаційні ресурси безпосередньо впливають на територіальну організацію рекреаційної діяльності, формування рекреаційних районних центрів, їх спеціалізацію та економічну ефективність.

У сільському зеленому туризмі саме рекреаційні ресурси є фундаментом успішного процесу розвитку екоагротуристичного бізнесу. Туристичні ресурси виступають передумовою виробництва конкурентного туристичного продукту. Туристичні ресурси, кількісно обмежені й якісно диференційовані, відповідно, виступають як економічне благо, як товар, що вимагає значних витрат на відтворення.

Наявні в регіоні туристичні ресурси фіксуються в спеціальному кадастрі. Кадастр туристичних ресурсів – це узагальнена споживча вартісна або бальна оцінка туристичних ресурсів певної території. Усі рекреаційно-туристичні ресурси поділяють на чотири складові: природні, історико-етнокультурні, соціально-економічні та інформаційні ресурси.

Природні агроресурси – це навколишнє середовище з мережею сільських поселень, наявними природними об'єктами (річки, ставки, ліси), що мають рекреаційні властивості, та ареалами мало змінених людиною природних екосистем.

Історико-етнокультурні агорекреаційні ресурси – це об'єкти та явища матеріальної і духовної культури життєдіяльності етносу на території його історичного розвитку. До цього виду ресурсів належать пам'ятки історії, матеріальної етнокультури, сакральної архітектури, духовної етнокультури.

Соціально-економічні агорекреаційні ресурси – це історично сформована система сільського розселення, типи і розміри поселень, традиції народної забудови аграрної культури місцевого населення, соціальний клімат на селі, ставлення автохтонів до приїжджих тощо.

Інформаційні агорекреаційні ресурси – це інформація про сільську територію, її історію, культуру, природу і людей, яку турист отримує в офісі оператора сільського туризму (турфірми) чи збирає самостійно для того, щоб прийняти рішення й вибрати якийсь один з пропонованих варіантів відпочинку у сільській місцевості. Саме наявність, якість подання та вичерпність інформації про об'єкти сільського зеленого туризму регіону визначає, чи приїдуть сюди туристи та чи матимуть бажання скористатися послугами сектора сільського туризму.

Агорекреаційна інфраструктура – це сукупність об'єктів, що сприяють організації гостинності на селі.

Історико-культурна територія – це особливе цілісне просторове утворення, де в традиційному природному і соціально-культурному середовищі зберігаються цінні об'єкти історико-культурної спадщини людства. Це геокультурне поєднання пам'ятників і території, які, об'єднуючи етнічні, економічні, історичні та географічні фактори, творять єдиний комплекс.

Унікальність історико-культурної території визначається наявністю і поєднанням меморіальних, архітектурних, археологічних об'єктів,

інженерних споруд, історичної забудови, традицій народних промислів і господарської діяльності, фольклору й обрядової національної культури, природних визначних пам'яток та історичних форм природокористування, що є винятковою історичною і культурною цінністю народу нашої країни, а також світової культурної спадщини.

Територіальна організація сільського зеленого туризму – це система просторового взаєморозташування сільських населених пунктів, що надають агро-рекреаційні послуги, по відношенню один до одного, а також щодо міст-центрів генерування споживачів агротуристичних послуг, сформованої транспортної інфраструктури території та об'єктів природної й етнокультурної спадщини регіону.

Мережа сільського розселення України історично представлена кількома типами поселень – селами, хуторами, слободами, станціями, лісництвами. Проміжною формою між сільським поселенням і містом є селище міського типу.

Таксономічну структуру територіальної організації сільського зеленого туризму формують такі види пунктів:

- агро-рекреаційні пункти – це окремі сільські населенні пункти та окремо розташовані агро-рекреаційні заклади (екоагрокотеджі, фермерські садиби), які пропонують на ринок власний агротуристичний продукт;

- агро-рекреаційний центр – це сільський населений пункт, розташований у місцевості з цінними курортно-рекреаційними ресурсами, в якому сформувалася мережа агроосель й агропансіонів, що пропонують різноманітний агротуристичний продукт, сегментований за ціною якістю та спектром надання послуг;

- агро-рекреаційний вузол – це сукупність агро-рекреаційних пунктів, згрупованих довкола курортно-туристичного центру в межах певної компактної території.

- агро-рекреаційний район – це однорідна в природно-етнокультурному плані територія з історично сформованою мережею сільських поселень,

більшість з яких спеціалізується на наданні послуг сільського зеленого туризму;

– агрорекреаційний регіон – це велика природно-етнокультурно-адміністративна територіальна одиниця, до якої можуть входити від однієї до кількох адміністративних областей, що характеризуються подібністю рис природно-ландшафтної будови, історико-культурного і соціально-економічного розвитку, традицій агрокультури, визначеними інфраструктурними зв'язками та іншими факторами.

Агрорекреаційні центри та райони якісно відрізняються колоритом організації дозвілля у селі. Введення до складу турпродукту етнокультурно орієнтованих ігрових і розважальних програм отримало назву «анімація туризму».

Анімація сільського зеленого туризму – це діяльність з розробки та здійснення спеціальних творчих, ігрових і шоу-програм проведення вільного часу у сільській місцевості.

1.2. Оцінка рівня розвитку сільського зеленого туризму

Підтримка якості у сільському туризмі – це найкращий спосіб захистити та покращити економічний та соціальний стан сільської місцевості, а також стан навколишнього середовища. Для успішного розвитку туристичного бізнесу потрібно застосовувати глобальний підхід, що фокусується на задоволенні потреб туристів та базових принципах сталого розвитку. Відродження сільських територій – через розвиток місцевої економіки (продуктів та послуг), а також збереження та захист навколишнього середовища. Якість – абстрактне та нечітке поняття. Більш того, коли мова йде про послуги, якість є суб'єктивним критерієм, що вимірюється матеріальними та нематеріальними параметрами.

Туристи визначають матеріальні аспекти якості за допомогою відчуттів: зір, слух, смак, дотик. Нематеріальні аспекти якості, такі як: ввічливість,

гостинність та розуміння, оцінюються споживачем залежно від вражень (задоволений, пригнічений, розчарований), що склалися від особистого спілкування під час туристичної подорожі. Усі вищевказані аспекти ускладнюють завдання визначення якості у туризмі, про їхні виміри чи контроль.

Загальноприйняте визначення якості відсутнє. Всесвітня Туристична Організація (ВТО) керується таким визначенням якості у туризмі – «Результат діяльності, що має на меті задовольнити усі законні потреби у продуктах та послугах, вимоги та очікування споживача за взаємоприйнятними умовами та ціною, основними показниками якого є надійність і безпека, гігієна, доступність, прозорість, автентичність та гармонія туристичної діяльності, що пов'язана з людським фактором та навколишнім середовищем.

Коли мова йде про сільський туризм, який вважається сталим за своєю суттю, то природа даного продукту сільського туризму ставить й ще запитань, пов'язаних із якістю. Такі ознаки сільського туризму, як віддалене розташування, значна кількість неорганізованих малих приватних підприємств, обмежена кількість ресурсів та часто відсутність управлінських навичок, а також неоднорідність споживчих очікувань, призводять до подальшої складності у визначенні та забезпеченні якості.

Зрозуміло, що постачальники послуг, менеджери та особи, відповідальні за планування, не зможуть досягти поставлених цілей, якщо вони не дотримуватимуться стандартів традиційного туризму, включаючи комфорт та гігієну, а також автентичність та сільську ідентичність. Сільська ідентичність несе у собі постійне протиріччя: Гроле написав у своїй статті: «Сільський туризм намагається збалансувати спадок минулого та вимоги сучасності, очікування міських жителів та реальність сільських місцевостей».

Якість у сільському туризмі перш за все полягає у комфорті житла, красі пейзажів, наявності об'єктів культурної спадщини та наближеності до сільського життя. Якість має бути зосередженою на автентичності сільського

району та місцевого населення; такі ознаки, як оригінальність та автентичність сільського середовища, додають цінності стандартному комфорту оселі. Якість у сільському туризмі включає у себе все вищесказане. Є чимало вимірів якості, які у значній мірі залежать від різних вимог відвідувачів. Є певна група туристів, для яких вимоги до «базової якості» пов'язані з такими факторами, як доступність, інфраструктура, гігієна, умови проживання, ціна та ін., тобто, ті самі вимоги, що очікуються у будь-якому виді туризму. Однак, є чимало туристів, чиї вимоги до якості у сільському туризмі пов'язані, у першу чергу, з унікальністю місцевості - місцевим колоритом, автентичністю місцевої архітектури, культури та населення. Ці аспекти сільського туризму мають братися до уваги при визначенні якості. Також у деяких країнах, де сільський туризм асоціюється швидше з відпочинком, ніж з досвідом проживання у сільській оселі, якість має включати в себе безпеку та різноманіття дозвілля.

Загальні фактори якості у сільському туризмі: – комфорт та гігієна; – автентичність та сільська ідентичність; – живописні краєвиди; – наявність об'єктів культурної спадщини; – наближеність до сільського життя; – простота; – участь місцевого населення; – унікальність сільської місцевості; – відсутність великої кількості туристів.

Визначення якості та її властивостей може змінюватись і доповнюватись, проте всі визнають її важливість для приваблення споживачів, досягнення довгострокових цілей, ефективності витрат, прибутковості організації. Протягом останніх років усе більше людей розуміють, що саме якість послуг відіграє вирішальну роль в успішності підприємства в сучасному конкурентному середовищі. Також було доведено, що запровадження програм із забезпечення якості допомагає підвищити прибутки та покращить репутацію підприємства, оскільки якість – це також реклама.

У туристичному бізнесі якість стала більш важливою, ніж кількість, як для споживачів, так і для постачальників послуг. Можна беззаперечно

стверджувати, що успіх туристичного бізнесу в значній мірі залежить від якості запропонованих послуг. Коли туристи приїжджають на відпочинок, вони взаємодіють із постачальниками послуг. Одна єдина ситуація чи невіршена проблема, що розчарувала споживача, може залишити слід на загальному враженні від наданих йому послуг. Раніше такий одиничний випадок не мав настільки серйозного значення. Проте сьогодні незадоволені споживачі мають змогу зробити цю інформацію доступною для інших туристів за допомогою мережі Інтернет.

Концепція інтегрованого управління якістю є особливим підходом, що дозволяє підтримувати та покращувати якість туристичного продукту. Вона аналізує найкращі приклади інтегрованого управління якістю у проектах з розвитку туризму. Принципи інтегрованого управління якістю у значній мірі залежать від залучення та участі громади та сприяють діалогу між потенційними туристами та власниками місць розміщення на місцевому та регіональному рівнях, а також позитивно впливають на сталий економічний та культурний розвиток.

Якість туристичного досвіду досягається за рахунок задоволення соціальних потреб, покращення конкурентоспроможності бізнесу на регіональному та національному рівнях, а також збереження культури та навколишнього природного середовища.

Існують принципи управління якістю, які вказують, я реально можна задовольнити соціальні та культурні потреби, а також потреби навколишнього середовища, і у той час підвищити конкурентоспроможність регіону як об'єкту туризму.

Основні принципів інтегрованого управління якістю:

- Інтеграція – зацікавлення у якості, управлінські технології мають бути інтегровані в усі аспекти туристичної діяльності.
- Автентичність – туристи шукають та цінують незабутній досвід.
- Самобутність – якість повинна включати в себе специфічні ознаки та колорит туристичного регіону.

- Ринкова реальність – управління якістю повинно базуватись на реалістичній оцінці потенціалу регіону на ринку.

В Україні існує програма добровільної категоризації у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба». «Українська гостинна садиба» – це унікальна об'єднана програма на всеукраїнському рівні, метою якої є розвиток різних форм поселення у сільських садибах, підвищення якості комплексного обслуговування туристів, надаваних послуг розміщення та сприяння розвитку сільських територій в Україні. Програма дозволить сільському населенню за допомогою місцевих осередків Спільки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні провести оцінку і надати відповідну категорію житлу, яке передбачене для туристів і відпочиваючих.

Підготовку Програми добровільної категоризації та категоризаційних вимог здійснено на підставі законів України «Про туризм», «Про захист прав споживачів», міждержавних стандартів на туристично-екскурсійне обслуговування та аналогічних стандартів країн-членів Європейської федерації сільського та фермерського туризму EUROGITES (Австрії, Ірландії, Німеччини, Польщі, Угорщини, Швеції, Швейцарії, Чехії).

Вимоги добровільної категоризації розроблені відповідно до вимог ДСТУ 4268:2003 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги», нормативних документів та основних стандартів щодо індивідуальних та колективних неготельних засобів розміщення європейських країн.

Програма «Українська гостинна садиба» має чотири категорії: базова (найнижча, перша, друга, третя (найвища), які позначаються відповідним знаком. Знак «Українська гостинна садиба» (далі – «УГС»)) включає композицію із словосполученням українською мовою – «Українська гостинна садиба», англійською – «Ukrainian guest house» та графічного символу, на якому зображена українська хатинка. Під хатинкою розміщені одна, дві або три квітки.

Знак дає право сільському господарю повідомляти про відповідну якість житлових умов та рівень послуг у засобах реклами та інформації,

встановлювати плату, відповідно до категорії тощо. Цей знак надається Спілкою сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні і може використовуватися як маркетинговий інструмент у зростанні популярності садиби. Знак надається на термін два роки, що засвідчується відповідним сертифікатом.

Також, висуваються наступні вимоги:

Гарне навколишнє середовище. Садиби повинні продемонструвати гарне навколишнє середовище і порядок: доглянутий зовнішній вигляд будинку і прилеглих територій, гарні умови утримування тварин, а також налагодження в садибі системи безпеки.

Сільське оточення. Садиба не обов'язково повинна бути діючим сільськогосподарським виробництвом, проте наявність господарства (домашніх тварин, саду, городу, пасіки і т.д.) є безсумнівною перевагою і принадою для туриста. Господар повинен бути обізнаний у питаннях харчування.

Форми поселення гостей. Індивідуальні та колективні засоби розміщення неготельного типу, які призначені для проживання туристів на сільських територіях.

Місця проживання господарів та їх участь у житті гостей. Господар або його родина повинні самі проживати у садибі, що здається, або в безпосередній близькості до неї. Дуже важливим аспектом є контакт господаря із гостем. Якщо турист потребує інформації щодо місцевості, можливостей відпочинку, транспорту або просто не розуміє якісь регіональні традиції чи назви господар, який повинен бути обізнаним у цих питаннях, надає таку інформацію гостю.

Усі вимоги можна Програми добровільної категоризації у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба» щодо садиби та прилеглої території можна побачити у таблиці 1.2.

Для отримання знаку базового рівня садиба має відповідати всім вимогам, позначеним у категорії «Б». Для отримання сертифікату першого

рівня садиба має відповідати 90% вимогам, позначеним у категорії «1», другого рівня – 90% вимогам, позначеним у категорії «2», третього рівня – 90% вимогам, позначених у категорії «3».

Таблиця 1.2

№	Вимога	Категорія			
		Б	1	2	3
	Садиба, благоустрій території				
1	Наявність світлової вивіски	—	—	+	+
2	Наявність знаку «Українська гостинна садиба»	+	+	+	+
3	Наявність окремого входу для гостей	—	—	+	+
4	Декоративне і (або) огорожувальне озеленення території	—	+	+	+
5	Місце для паркування автомобіля на території садиби	—	+	+	+
6	Наявність гаражу для паркування	—	—	—	+
7	Обладнане місце для відпочинку поза межами будинку (альтанка, колиба, зона відпочинку під тентом тощо) зі столом та місцями для сидіння	—	+	+	+
8	Спеціально обладнане місце для приготування страв на відкритому вогні	+	+	+	+
9	Дитячий ігровий майданчик	—	—	+	+
10	Баня/сауна	—	—	+	+
11	Басейн	—	—	—	+

Джерело: []

1.3. Технічні й організаційні вимоги до гостинної садиби

В Україні запроваджена система екологічного маркування агросадиб, яка позначається знаком «Зелена садиба». Цей знак може збільшити популярність вашої садиби серед екологічно-свідомих туристів. Знак надається Спілкою сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні та може використовуватись як маркетинговий інструмент.

Для власника такого знаку його привабливість забезпечується двома основними факторами: підвищеним попитом з боку туристів та першочерговим просуванням його послуг на ринок Спілкою та державними

установами. Перший з цих факторів, тобто підвищення попиту, на сьогоднішній день спрацьовує головним чином стосовно зарубіжних споживачів, які є бажаними гостями в українських оселях завдяки їх високій культурі та платоспроможності. Але на відміну від європейських туристів, більшість з яких за соціальними опитуваннями надає перевагу відпочинку в екологічно маркованих оселях, авторитет знаку «Зелена садиба» у вітчизняного споживача ще належить заробити.

До основних принципів Програми належать: зменшення шкідливого впливу агротуристичного об'єкту на навколишнє середовище, економія ресурсів, підтримка народних традицій та ремесел, підтримка місцевої економіки, розвиток екологічно-сприятливих видів розваг та відпочинку.

Знак «Зелена садиба» надається агротуристичним садибам, які відповідають вимогам наведених нижче. Знак має три рівні якості, від першого (найнижчого) до третього (найвищого).

Довкілля. Довкілля садиби повинно бути екологічно чистим та привабливим, господарі повинні стежити за підтримкою та поліпшенням екологічного стану довкілля, сприяти збереженню ландшафтів та біорізноманіття.

- садиба розташована в мальовничому місці, поблизу є привабливі елементи ландшафту;
- околиці садиби чисті і доглянуті, немає сміття;
- довкілля садиби не має джерел забруднення (сміттєзвалищ, очисних споруд та ін.);
- навколишні місця відпочинку доглянуті та очищені від сміття;
- садиба розташована на безпечній відстані від джерел екологічного ризику;
- поблизу садиби є природоохоронна територія.

Садиба не повинна бути джерелом забруднення; використання екологічно-агресивних речовин слід максимально обмежувати; оформлення

території має носити ознаки підтримки сталого розвитку регіону та його екологічного стану.

- територія садиби доглянута та не має ознак забруднення;
- сміття та відходи збираються в спеціально облаштованому місці;
- не застосовуються хімічні засоби захисту рослин;
- органічні відходи збираються в компостні ями або згодовуються домашнім тваринам;
- не використовуються пластикові садові меблі;
- будівельні матеріали не вміщують азбесту;
- сміття вивозиться централізовано;
- будинок і садиба оформлені у традиційному для даного регіону стилі;
- в оформленні садиби використовуються місцеві види рослин
- покращені умови для видів місцевої фауни (годовниці, гніздів'я);
- не застосовуються мінеральні добрива;
- сміття сортується і вивозиться централізовано;
- при будівництві будинку та оформленні садиби використані лише екологічно чисті природні матеріали.

Кімнати в зеленій садибі:

- в оформленні кімнат використовуються елементи традиційного стилю, витвори народних ремесел та мистецтв;
- обладнання кімнат виготовлене з використанням натуральних матеріалів місцевого походження;
- паління дозволене лише в спеціально визначених місцях;
- обладнанні кімнат не використовуються синтетичні матеріали.

Продукти. Перевага надається екологічно чистим продуктам місцевого виробництва, виготовленим за традиційними технологіями.

- джерело питної води перевірене відповідною лабораторією, довідка про це доступна для туристів;
- їжа готується з використанням свіжих сезонних фруктів та овочів;
- доступне вегетаріанське меню;

- туристам пропонуються продукти лише українського виробництва;
- не використовується одноразовий пластиковий посуд;
- не використовуються продукти в індивідуальній упаковці;
- туристам пропонуються продукти лише місцевого виробництва;
- туристам пропонуються сертифіковані продукти органічного землеробства.

Раціональне використання водних ресурсів використання води з водогонів має бути якомога економнішим. Надається перевага природним джерелам.

Раціональне використання електроенергії та палива. Переважна більшість палива та джерел електроенергії належить до невідновлюваних ресурсів, через це їх використання слід зводити до мінімуму.

Обмежене використання побутових хімічних засобів. Засоби побутової хімії як правило є синтетичними матеріалами, агресивними до природного середовища, їх виробництво також належить до найбільш екологічно шкідливих. Через це їх вживання слід обмежувати.

Туристична інформація: туристи повинні бути забезпечені екологічно-орієнтованою інформацією, що сприяє збереженню довкілля та сталому розвитку регіону, є інформація про місцеві природні, культурні та історичні цінності, охорону довкілля та біорізноманіття, туристам доступна карта місцевості, спеціалізована екологічна преса передплачується або купується, власники садиби мають добрі знання місцевих традицій, добре поінформовані щодо місцевих природоохоронних територій, стежок, пам'яток історії та культури. На вимогу вони можуть виконувати функції гідів.

Надається перевага громадському та екологічно-чистим видам транспорту. Є можливість оренди екологічно чистих транспортних засобів (велосипедів, коней).

Рекомендована діяльність, яка найменше впливає на довкілля піші, кінні та велосипедні прогулянки, плавання, сонячні ванни, веслування,

віндсерфінг, гірські лижі, збирання грибів та ягід, риболовля, спостереження за птахами та тваринами.

Підтримується збереження та розвиток традиційних для даної місцевості побуту, ремесел та мистецтв. В оформленні будинку і садиби використані елементи традиційного стилю та декору, туристи мають можливість ознайомитись чи придбати вироби народних ремесел та мистецтв, розміщення та побут туристів організовано згідно зі старовинним укладом селянського життя, господарі володіють традиційними ремеслами чи мистецтвами і можуть запропонувати туристам свої вироби та продемонструвати традиційну технологію, туристам пропонуються тури та екскурсійні заходи, орієнтовані на підтримку та розвиток місцевих традицій, ремесел та мистецтв.

РОЗДІЛ 2. ПЕРЕДУМОВИ І РІВЕНЬ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ НА КІРОВОГРАДЩИНІ

2.1. Природно-ресурсний потенціал області

Основою туристсько-рекреаційного потенціалу області є:

- природно-ресурсний потенціал як база для розвитку агротуризму, лікувально-оздоровчого туризму і туризму на природі;
- культурно-історична спадщина як основа розвитку культурно-пізнавального туризму;
- науково-виробничий потенціал як база для розвитку ділового і конгресного туризму;
- туристсько-рекреаційна інфраструктура.

Кіровоградська область володіє різноманітним і в значній мірі унікальним як для України, так і для інших європейських країн природно-ресурсним потенціалом.

Сприятливі умови для відпочинку та лікування створює помірно-континентальний клімат, з м'якою і частою відлигою взимку (середня температура січня -6.0°C) і теплим, сухим літом (середня температура липня $+20.7^{\circ}\text{C}$). Тривалість безморозного періоду складає 160-170 днів в році. Середньорічна кількість опадів 430-520 мм, причому 70% доводиться на теплий час. Серед несприятливих погодних умов зареєстровані засухи, суховії, пилові (чорні) бурі, проливні дощі з градом, а також пізні осінні і ранні весняні заморозки.

Водні ресурси Кіровоградщини представлені річками, водосховищами, ставками та підземними водами. В області 438 річок, 120 їх яких мають довжину більше 10 км., а 45 – більше 25 км. Всі вони належать до басейнів Дніпра і Південного Буга, серед яких найбільші – Інгулець, Синюха, Велика Вись, Інгул, Ятрань.

За кількістю водосховищ та ставків (85 та 2185 відповідно область займає третє місце серед областей України. Зате вона має найменші запаси

природних підземних вод. Водоймища використовуються для водопостачання, риборозведення і зрошування земель.

У ґрунтовому покриві області переважають чорноземи типові середньогумусні і підзольні, що становлять близько 95%. Природна рослинність займає лише 5% територій Кіровоградщини (дубові ліси складають 67% площ лісів, а остання доводиться на ясен, в'язнун, клен і інші породи).

Окрасою краю та місцем відпочинку є лісові насадження та 400-літні дуби. Загальна площа лісового фонду становить 179,1 тис. га.

Перлиною Кіровоградської області є дендропарк «Веселі Боковеньки», який розташований в Долинському районі. Ця пам'ятка садово-паркового мистецтва, що заснована в 1893 р., є справжньою прикрасою степового краю. Головною композиційною віссю його є річка Боковенька і балка Скотувата. Робота над створенням парку продовжувалася протягом 30 років, тут було висаджено близько 250 різних видів і форм деревно-чагарникових порід на площі 109,3 га. Колекція дендропарку на сьогоднішній день налічує близько 1000 видів дерев і чагарників. Територія парку дуже мальовнича. Окрім річки Боковеньки в парку є три озера, в яких можна купатися, і водоспад. Дендропарк є вельми популярним серед туристів. Колекції дендропарка розширюються і поновлюються, створено декілька нових туристичних маршрутів. Є всі умови для пікнікового відпочинку на березі ріки Боковенька, рибалки.

Пам'ятка садово-паркової культури «Онуфрієвський парк» розташований на околиці селища з однойменною назвою Онуфріївка. Територія парку складає 64 га лісового масиву і 24 га водного плеса. Лісовий масив включає рідкісні породи дерев, які були завезені в Онуфрієвку з різних куточків земної кулі, і сьогодні в Україні вони збереглися лише в цьому парку. Композиційним «серцем» парку є група ставків. Особливо мальовничим є Нижній ставок з насипним островом, обсадженим вербами.

Ландшафтний заказник «Чорноліський» відомий Чорним лісом і найпівденнішим в Україні сфагновим болотом. Знаходиться на території двох

районів - Знаменському та Олександрійському. Заповідний статус отримав в 1980 році. У заказнику охороняються найбільші дубові масиви в Україні. Грабово-дубовий лісовий масив під назвою «Чорний ліс» розташований на вододілі річок Інгулець і Тясмин. Сфагнове болото знаходиться в глибині Чорного лісу. З 1975 року є гідрологічним пам'ятником природи під ім'ям «Болото Чорний ліс». У самому центрі болота знаходиться озеро Берестувате. У районі озера Берестоватого знаходиться городище чорноліської культури III ст. до н. е, виявлене в 1949 році при розкопках.

Таблиця 2.1

Структура природно-заповідного фонду Кіровоградської області (2009 р.)

Об'єкти природно-заповідного фонду	кількість, од.	площа, га
Регіональні ландшафтні парки	1	17530,73
Заказники загальнодержавного значення	21	5728,0
Заказники місцевого значення	62	9608,7
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	2	9,1
Пам'ятки природи місцевого значення	45	310,91
Заповідні урочища	49	2371,27
Дендрологічні парки загальнодержавного значення	1	109,0
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	2	63,7
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	5	102,67
Разом	188	35834,08

Джерело: <http://www.menr.gov.ua/cgi-bin/go?node=KIROVeko> [__]

Ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Монастирище» розташований на півдні Кіровоградської області біля с. Завтурове Устинівського району. Цей об'єкт унікальний і представляє місця виходу на поверхню елементів найдавнішої тектонічної структури України - Українського щита.

Ландшафтний заказник «Шумок» розташований на території Кіровоградської області у вузькій заплаві частині річки Бобринка і на її прилеглих схилах. Заповідні землі займають площу трохи більше 120 га. Рослинність заказника різноманітна і цікава.

Миколаївський заказник – ландшафтний заказник загальнодержавного значення, природний комплекс якого має важливе наукове значення. Знаходиться на землях Олександрівського району в околиці села Розумовка. Територія заказника близько 133 га. Рослинний світ заказника добре зберігся і дуже різноманітний. Велику частину території займають ліси, зустрічаються остепнені луки, справжні луки, водоймища.

Аджамський орнітологічний заказник розташований поблизу села Аджамка Кіровоградської області. Це балка загальною площею 67,4 га. Рослинний світ балки багатий своєю різноманітністю.

Урочище «Каскади» знаходиться в долині річки Буки у Маловисківському районі, на південний захід від села Злинка. Це одне з небагатьох місць розповсюдження природних водоспадів на рівнинній частині України. Рослинний і тваринний світ урочища дуже різноманітний. Тут мешкає безліч рідкісних і зникаючих видів.

Бандурівські ставки – орнітологічний заказник, який розташований на околиці села Бандурово Гайворонського району в каньйоні невеликої річки Яланець. На території заказника загальною площею 385,6 га знаходяться три мальовничі ставки. Між собою вони сполучені водотоками.

На схід від с. Лозуватка на правому березі річки Інгул знаходяться гранітні скелі. Вони мають статус заповідних і оголошені геологічною пам'яткою, яка цікава з наукової і естетичної точок зору. (див. *додаток А*).

Основні рекреаційні ресурси на Кіровоградщині – оздоровчі (м'який клімат, мальовничі береги річок і водосховищ). Діють 3 санаторії та пансіонати з лікуванням, 4 будинки і пансіонати відпочинку, численні бази відпочинку, профілакторії та дитячі табори відпочинку. За 2005-2006 у

санаторно-курортних закладах Кіровоградської області оздоровлено 18924 осіб, у цій галузі зайнято 568 осіб.

В цілому, з таким природно-ресурсним потенціалом Кіровоградської області, найперспективніше розвивати наступні види туризму: сільський, екотуризм, агротуризм, лікувально-оздоровчий, водний туризм, охоту та рибалку.

2.2. Соціально-економічні передумови

Розвиток туризму в Кіровоградській області суттєво впливає на такі сектори економіки, як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання, і є одним із найбільш перспективних напрямків структурної перебудови економіки.

Ринок праці. Кількість незайнятих громадян, які перебували на обліку в державній службі зайнятості на 1 квітня 2011 р., становила 20,8 тис. осіб. За допомогою у працевлаштуванні до цієї установи впродовж березня п.р. звернулося 3,2 тис. незайнятих громадян проти 3,5 тис. у лютому (у березні 2010 р. – 2,8 тис. осіб). Офіційного статусу безробітних на зазначену дату набули 97,1% незайнятих громадян, із них 71,4% отримували допомогу по безробіттю. Кількість зареєстрованих безробітних на 1 квітня 2011 р. становила 20,2 тис. осіб.

Доходи населення. У 2010 р. **розмір середньої номінальної заробітної плати** штатних працівників підприємств, установ, організацій (по підприємствах та їхніх відокремлених підрозділах з кількістю найманих працівників 10 і більше осіб) становив 1832 грн., що в 1,9 рази вище прожиткового мінімуму для працездатної особи (941 грн.).

В економіці області залишається значною диференціація рівня оплати праці серед видів економічної діяльності.

Найвищий рівень оплати праці в 2010 р. спостерігався в транспорті, добувній промисловості та фінансовій діяльності, де заробітна плата працівників в 1,4–1,6 рази перевищила середній показник по області. У

працівників пошти та зв'язку, освіти, сфери операцій з нерухомим майном, оренди, інжинірингу та надання послуг підприємцям, будівництва, охорони здоров'я, надання комунальних та індивідуальних послуг, сфери культури та спорту, торгівлі, сільського господарства, готелів та ресторанів, рибальства, рибництва розмір заробітної плати на 6,8–48% нижчий від середнього по області. **Загальна сума несплаченої заробітної плати** впродовж 2010 р. збільшилась на 2,5 млн. грн. або на 4,2% і на 1 березня 2011 р. становила 62,3 млн. грн.

Демографічна ситуація. Станом на 1 березня 2011 р. в області, за оцінкою, проживало 1008,7 тис. осіб. За січень–лютий 2011 р. чисельність населення скоротилася на 1308 осіб або на 8 осіб у розрахунку на 1000 жителів. Зменшення чисельності населення області відбулося за рахунок природного скорочення – 1220 осіб та міграційного скорочення – 88 осіб. У загальному зменшенні населення частка природного скорочення становила 93,3%, міграційного – 6,7%. Порівняно з січнем–лютим 2010 р. обсяг природного скорочення зменшився на 160 осіб (на 11,6%). В області спостерігалось уповільнення природного скорочення з 8,4 до 7,5 особи на 1000 жителів. Природний рух населення порівняно з січнем–лютим 2010 р. характеризувався зростанням народжуваності та скороченням смертності. Суттєвим залишається перевищення числа померлих над числом живонароджених: на 100 померлих припадало 59 дітей, що народились живими.

Природне скорочення населення в 2010 р. зафіксовано у всіх районах області. Найнижчі рівні цього показника спостерігались в Компаніївському (2,3‰), Бобринецькому (3,4‰) районах та на території Кіровоградської міськради (3,2‰), найвищі – в Світловодському (17,2‰), Олександрівському (15,1‰) та Новомиргородському (14,6‰) районах. Порівняно з січнем–лютим 2010 р. збільшилось число народжених на 61 дитину (на 3,6%), одночасно зареєстровано зменшення числа померлих на 99 осіб (на 3,2%). Загальний показник народжуваності порівняно з січнем–лютим 2010 р. зріс з

10,3 до 10,8 народженого на 1000 жителів. Зростання народжуваності спостерігалось в 18 містах та районах, найбільше – в Кіровоградському (з 10,5‰ до 13,8‰) та Вільшанському (з 7,7‰ до 10,6‰) районах. Водночас скоротилась народжуваність у 7 містах та районах області, найбільше – в Ульяновському (з 14‰ до 11,8‰) та Петрівському (з 8,4‰ до 5,3‰) районах.

У січні–лютому 2011 р. рівень смертності населення в області проти відповідного періоду 2010 р. знизився з 18,7 до 18,3 особи на 1000 жителів. Водночас зростання смертності спостерігалось в 11 районах, найбільше – в Світловодському (27,4 ‰) та Новомиргородському (24,1‰) районах.

В області гостро стоїть проблема зайнятості населення, і як результат - низький рівень матеріального добробуту жителів. Стабілізації цих та інших негативних процесів за рахунок розширення сфер зайнятості, розвитку інфраструктури сприятиме туризм з відповідним сервісом та організацією обслуговування, в яких може бути задіяне місцеве населення.

2.3. Сучасний стан сільського зеленого туризму в області

Перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Кіровоградській області зумовлені його об'єктивною необхідністю, що є наслідком двох чинників: наявності можливостей для цього розвитку і наявності потреби в цьому розвитку.

На даний час адміністрація Кіровоградської області приділяє велику увагу сільським територіям, і визначила сільський зелений туризм як один з пріоритетних напрямів.

Розвиток сільського зеленого туризму в Кіровоградській області дозволить забезпечити сільських жителів роботою і достатнім рівнем доходу, а міських жителів - доступним і якісним відпочинком. Крім того, Кіровоградська область володіє достатнім природним і культурно-історичним потенціалом і вигідним географічним положенням, необхідними для залучення іноземних туристів. До позитивних чинників також можна

віднести те, що стан природного середовища в сільській місцевості залишається на досить високому рівні, що підвищує цінність цієї території для відпочинку.

Таблиця 2.3

Розподіл населення на території Кіровоградської області

Райони	Кількість наявного населення, тис. чол.			Площа, км²	Щільність населення, тис. осіб /км²	Кількість садиб
	всього	у тому числі				
		міське	сільське			
Бобринецький	27,2	11,0	16,2	1500	0,018	
Вільшанський	13,6	4,9	8,7	600	0,023	13
Гайворонський	40,1	22,2	17,9	700	0,058	5
Голованівський	33,1	12,3	20,8	1000	0,033	7
Добровеличківський	36,6	15,6	21,0	1300	0,029	4
Долинський	35,7	20,5	15,2	1300	0,028	
Знам'янський	25		25	1300	0,020	1
Кіровоградський	37,7		37,7	1600	0,024	4
Компаніївський	16,0	4,6	11,4	1000	0,016	
Маловисківський	46,1	21,1	25,0	1200	0,039	
Новгородківський	16,4	5,9	10,5	1000	0,017	
Новоархангельський	26,2	6,5	19,7	1200	0,022	2
Новомиргородський	30,4	14,4	16,0	1000	0,031	6
Новоукраїнський	44,6	18,0	26,6	1700	0,026	
Олександрівський	30,2	11,7	18,5	1200	0,026	
Олександрійський	37,9	10,6	27,3	1800	0,021	5
Онуфріївський	19,3	8,7	10,6	900	0,022	
Петрівський	25,8	8,5	17,3	1200	0,022	
Світловодський	13,6		13,6	1200	0,012	
Ульяновський	24,4	6,4	18,0	700	0,035	6
Устинівський	14,0	3,6	10,4	900	0,016	1
Всього по області:	1017,8	627,9	389,9	24600	0,042	47

Джерело: <http://kr-admin.gov.ua/start.php?q=Region/Ua/main.html> [50]

Для Кіровоградської області відпочинок на селі – новий напрям, що знаходиться у стадії становлення і дозволяє жителям міст активно провести

час на свіжому повітрі, харчуватися екологічно чистими продуктами, спілкуватися з тваринами і природою і дає альтернативу розвитку сільським районам. Сьогодні в області більше 47 садиб, готових прийняти гостей.

Туризм – одна із найбільш перспективних галузей економіки районів Кіровоградщини. Райони мають об'єктивні і вагомні передумови для його розвитку: природно-кліматичний потенціал, мальовничі ландшафти, чисте повітря, цілющі мінеральні води, привабливі туристичні маршрути, збережені національні традиції і фольклор, архітектурні пам'ятки, рекреаційні можливості.

Завдяки своєму географічному положенню, багатим природним ресурсам та історико-культурним особливостям західні райони вигідні і цікаві об'єкти для інвесторів туристичного бізнесу. Окрасою краю є Південний Буг. Мальовничі береги ріки утворюють скелі, каньйони, долини, де з весни до пізньої осені буяє різнотрав'я та суцвіття поширених і рідкісних квітів. Тут найкращі місця для відпочинку.

Район багатий на пам'ятки історії та археології, в районі знаходяться братські могили, стели, пам'ятники видатним державним діячам, Героям Радянського Союзу, Соціалістичної праці, пам'ятні дошки.

Для створення сприятливих умов, відповідної інфраструктури та розвитку перспективних тематичних напрямків туризму, зокрема культурно-пізнавального, спортивно-оздоровчого, нещодавно розроблено новий маршрут по прибережжю річки Синюхи – «Перлини Синюхи». Характерною рисою рельєфу місцевості, де протікає Синюха, є добре вироблені річкові долини та балки, які мають скелясті круті схили. У зв'язку з цим вздовж берегів річки Синюха будуються кар'єри, які забезпечують область будівельними матеріалами – каменем-гранітом. Води річки споконвіків, враховуючи її скелясті береги, використовувались для будівництва водяних млинів.

На території району є кінний репродуктор Паранчевського в селі. Йосипівка, Вільшанський району та спортивна база з веслування на

байдарках і каное. Найперспективніші зони розбудови сільського зеленого туризму в західних районах: смт. Вільшанка, село Осички, село Добрянка, Червонохутірська ГЕС, село Добре і Станкувате. Вже створено туристичні маршрути вихідного дня: Вільшанка-Червонохутірська ГЕС; Вільшанка – Добре – Станкувате.

Край відомий своїми болгарськими традиціями. У роки русько-турецької війни до Кіровоградської області приїхало більш ніж 400 болгарських сімей.

В цьому році почали діяти дві нові сільські зелені садиби:

Сільська зелена садиба «У Наталки», яка знаходиться за адресою смт. Вільшанка, вул. Кожемякіна, 98, господиня – Ступаченко Наталія, може прийняти 4 особи. Надаються такі послуги: двомісні кімнати, можна перебувати з дітьми, душ, ванна, телевізор, пральна машина, можливість користуватися кухнею, місце паркування авто, рибалка, купання, медична допомога, пошта, магазин, музей, історичні пам'ятки. Орієнтована вартість послуг проживання за 1 добу – 30 гривень за особу, харчування за 1 добу – 70 гривень. за особу, за екскурсійне обслуговування ціна договірна.

Сільська зелена садиба «Затишок», знаходиться по вул. Кооперативна, 34, смт. Вільшанка, господар – Карамалак Віктор Федосійович, може прийняти 3 особи. Надаються такі послуги : двомісні кімнати, господар знає іноземну мову (болгарську), можна перебувати з дітьми, душ, ванна, туалет у будинку, можна дивитись телевізор, є пральна машинка, кухня, місце паркування авто, господиня випікає хліб, у господарів є коза, можна рибалити, купатися, медична допомога, пошта, магазин, ресторан, кафе, бар. Орієнтована вартість послуг проживання за 1 добу – 30 грн. за особу, харчування за 1 добу 70 грн. за особу, за екскурсійне обслуговування ціна договірна [__].

На даний час туристична галузь забезпечена кадрами в особі методиста з питань туризму. На громадських засадах працюють керівники туристично-краєзнавчих гуртків в загальноосвітніх школах району. Відділ культури і туризму постійно бере участь у заходах: тематичних виставках,

конференціях, семінарах. До Дня туризму було проведено засідання круглого столу «Розвиток туристичної галузі в районі: стан та перспективи» з метою розвитку туристичної галузі, проведено семінар на базі районного українсько-болгарського історичного музею з питань сільського зеленого туризму, створення зон відпочинку, зелених садиб в приватному секторі. Адже в умовах недостатності робочих місць у сільській місцевості, зростаючого надлишку робочої сили, масового вивільнення з сільськогосподарського виробництва джерелом розвитку села може стати наявність унікальних природних ресурсів або об'єктів історико-культурної спадщини.

Сільський зелений туризм є одним із перспективних видів діяльності, який передбачає об'єднання зусиль приватних власників для надання послуг відпочиваючим. Починають діяти все більше сільських садиб, що є непоганим джерелом заробітку для їх господарів та непоганою рекламою для області. Виготовлено буклет, присвячений 70-річчю Кіровоградської області. Оформлено книжкові виставки: «Таланти твої, Вільшанщино», «Вільшанщина туристична» з пізнавально-виховними і освітніми цілями. Видаються і розповсюджуються буклети про туристичні маршрути та об'єкти туристичної інфраструктури. Щорічно район приймає участь в обласній виставці «Кіровоградщина. Туризм». Ведеться робота в напрямку розвитку міжнаціональних відносин з Республікою Молдова та Республікою Болгарія.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПЕРСПЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В КИРОВОГРАДСЬКІЙ ОБЛАСТІ

3.1. Основні напрямки розширення мережі гостинних садиб

Села на Кіровоградщині мають надзвичайно багату історико-архітектурну спадщину, культуру, самобутній побут, даровані природою мальовничі ландшафти, а також лікувально-рекреаційні ресурси. Села багаті індивідуальним житловим фондом та добрими і працьовитими людьми. Водночас гострою проблемою багатьох сіл є зростаючий надлишок робочої сили. Якщо враховувати відсутність вкладень на створення нових робочих місць у сільській місцевості Кіровоградській області, на державному рівні більше уваги варто приділяти тим галузям, які не потребують великих коштів. До таких галузей належить сільський туризм, який нещодавно практикується в Кіровоградській області.

В області існують усі передумови розвитку відпочинку в селі, який можна розглядати як специфічну форму підсобної господарської діяльності у сільському середовищі з використанням природного та культурного потенціалу регіону, або як форму малого підприємництва, можливість вирішити проблему зайнятості сільського населення, покращити його добробут, повніше використати природний та історико-культурний потенціал сільської місцевості. Справа розвитку сільського сприяє поліпшенню соціально-економічної ситуації сільської місцевості області. Сільський відпочинок в Кіровоградській області за рахунок збереження етнографічної самобутності повинен набути національного значення.

По-перше, він дає поштовх для відродження й розвитку традиційної культури: народної архітектури, мистецтва, промислів – усього, що складає місцевий колорит, і що, поряд із природно-рекреаційними чинниками, є не менш привабливим для відпочиваючих туристів.

По-друге, через сільський відпочинок мешканці міст з масовою культурою мають можливість пізнати справжні українські традиції.

По-третє, етнокультура села репрезентує Україну світові й приваблює також іноземних туристів. Сільське населення Кіровоградської області здатне отримувати реальні доходи у сфері сільського туризму від таких видів діяльності, як:

- облаштування туристичних маршрутів;
- облаштування й експлуатація стоянок для туристів;
- робота гідом чи екскурсаводом;
- транспортне обслуговування туристів;
- єгерська діяльність (полювання, аматорське та спортивне рибальство);
- прокат туристичного спорядження;
- послуги приймання туристів;
- кулінарні послуги;
- підготовка культурних програм;
- народні промисли;
- виробництво та реалізація туристам екологічно чистих продуктів харчування;
- реалізація туристам овочів, фруктів, ягід та грибів.

Для створення цікавої відпочинкової пропозиції власник гостинної садиби повинен дбати про якість двох ключових аспектів агротуристичного продукту:

- матеріально-технічної якості (наприклад, розміри та умеблювання кімнати, оснащення їх побутовою технікою, оснащення санітарно-гігієнічного вузла);
- емоційної якості (рівень сервісного обслуговування туристів).

Людина, яка приїжджає відпочити у гостину оселю, бажає оглядати красиву природу. І тому краєвиди села повинні мати привабливий вигляд. Сільська громада має дотримуватися санітарно-гігієнічних умов проживання, дбати про відсутність звалищ сміття, естетичний вигляд будинків, вулиць, садів, громадських закладів. Дбати про зелені насадження, використовувати вільні території, враховуючи інтереси відпочиваючих.

Однією з головних складових відпочинкової пропозиції є умови проживання. Умови проживання повинні гарантувати можливість зручного нічлігу, дотримання особистої гігієни, наявність повноцінного харчування. Тому господарям варто керуватися рекомендаціями з категоризації сільського житла Української спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму. Присвоєння категорії житлу, що надається у користування відпочиваючим, дає право господареві оселі повідомляти про відповідну якість житлових умов у рекламних засобах Спілки, що сприятиме збільшенню відпочинкового попиту та доходів господаря.

Більшість господарів надають таку послугу, як харчування, яке базується на продуктах, вироблених у власному господарстві. Утім, для туристів необов'язково готувати окремо, оскільки це є однією з характерних рис сільського відпочинку.

Як правило, більшість відпочиваючих скаржаться на брак інформації щодо відпочинку. Отже, надзвичайно важливими є визначники якості проживання, такі як інформаційні позначки на дорогах і біля оселі, а також у самій оселі.

Треба довести до свідомості всіх селян регіону, що організація прийому гостей сприятиме зміцненню їхніх фермерських господарств. При цьому зацікавлені селяни більше переймуться проблемами збереження сільських ландшафтів та чистоти довкілля. Сільський туризм також може допомагати лісівництву, урізноманітнюючи джерела його доходів.

Можливо, що за відсутності дієвої державної політики в цій галузі сільський відпочинок так і залишиться у напівлегальному статусі, без чіткої організаційної структури, без поставленої на належному рівні інформаційно-маркетингової діяльності, просто як своєрідний додаток до інших напрямків туризму. В українських містах є категорії людей, які активно сприймають ідеї народження (чи відродження) сільського відпочинку. На сьогодні в Україні основні сегменти потенційних споживачів послуг сільського

зеленого туризму утворюють:– мешканці промислових центрів (через екологічність цієї форми відпочинку);

- справжні городяни (3–4-те покоління – через екзотичність);
- шанувальники українських народних традицій (через принади сільського способу життя та чистоту довкілля);
- люди з малим і середнім достатком (через вартість відпочинку у селі).

Разом із тим, проведені в останні роки за допомогою мас-медіа рекламні акції більше уваги звертали на привабливі сторони села, ніж на роботу з певними категоріями городян та технолого-економічні аспекти цього відпочинку. Отже, потрібно урізноманітнити форми пошуку прихильників цього виду відпочинку, якомога швидше створити механізм, що дозволить забезпечити реальних відпочиваючих для сіл нашого регіону.

Важливим є також налагодження тіснішої взаємовигідної співпраці з турфірмами, які можуть сприяти активізації руху іноземних туристів у села з метою короткотривалого відпочинку, ознайомлення з традиціями, участі у фестивалях і сільськогосподарських роботах. Але якщо власники гостинних садиб не зроблять зустрічних кроків щодо облаштування житла, забезпечення його санітарно-гігієнічного стандарту, благоустрою села, впорядкування привабливих місць, то відпочинок на сільських територіях Кіровоградського регіону не зрушиться з місця.

Сильні сторони Кіровоградської області як території, сприятливої для розвитку сільського туризму:

- переважно чисте та безпечне довкілля;
- гарні краєвиди, багаті флора та фауна;
- наявність річок, ставків, озер, лісів;
- багатство історико-культурних пам'яток;
- невелика ціна на проживання та харчування;
- збережені сільські традиції;
- гостинність населення.

Слабкі сторони Кіровоградської області, що можуть заважати розвитку сільського туризму:

- низька якість нічліжної бази;
- відсутність достатньої практичної туристичної інформації про регіон;
- незнання господарями іноземних мов;
- не надто привабливий імідж України в очах іноземців;
- недостатньо розвинута інфраструктура;

Потенційні можливості та вигоди від розвитку сільського зеленого туризму в області:

- розвиток сільського туризму значно збільшить доходи селян, що поліпшить економічний розвиток сіл;
- збільшиться зайнятість сільського населення;
- приїзд туристів сприятиме кращому збереженню культурно-історичних пам'яток регіону;
- будуть створюватися нові робочі місця в сфері обслуговування, медицини, транспортній мережі, які зможуть надати роботу і випускникам вищих та середніх навчальних закладів.

Виходячи з огляду сильних та слабих сторін для подальшого розвитку сільського зеленого туризму необхідно:

- провести категоризацію відпочинкових осель;
- розробити анімаційні заходи для збільшення тривалості перебування відпочиваючих у сільських оселях;
- налагодити обмін досвідом з іншими областями, де накопичено чималий практично-господарський досвід розвитку сільського зеленого туризму;
- регулярно проводити тренінги для господарів гостинних садиб та сільських працівників, задіяних в агротуристичному сервісі;
- створити веб-сторінку про сільський зелений туризм з каталогом усіх гостинних садиб Кіровоградської області ;
- розробити комп'ютерну систему резервування місць;

– розробити заходи з покращення іміджу Кіровоградської області як місця відпочинку, оздоровлення й духовного збагачення, зокрема такі, як публікація рекламних проспектів, виступи у засобах масової інформації, проведення різноманітних рекламних акцій тощо.

Водночас перспективи розвитку сільського відпочинку у Кіровоградській області виглядають потенційно сприятливими з огляду на наявність значних рекреаційних ресурсів. Зокрема, розквіт сільського відпочинку має відбуватися при активній співпраці з рекреаційними природно-заповідними установами області. На загальнодержавному, регіональному та місцевому адміністративних рівнях треба пам'ятати, що підтримка сільського зеленого туризму – це підтримка сільського населення і сільського господарства в цілому.

Насамкінець, зазначимо, що лише сільський зелений туризм у сучасних економіко-демографічних умовах здатний реально допомогти малим поселенням України вижити, адже саме малі села своєю специфічністю притягують відвідувачів.

3.2. Впровадження нових туристичних маршрутів і видів туризму

Для забезпечення пріоритетності розвитку сільського зеленого туризму в Кіровоградській області вбачається доцільним впровадження нових туристичних маршрутів і видів туризму

Найбільш сприятливі передумови для розвитку сільського зеленого туризму об'єктивно складаються на територіях національних і ландшафтних парків, де існує можливість поєднати в повноцінному відпочинку пізнання природничого, історико-етнографічного та культурного потенціалу регіону. Родзинкою сільського зеленого туризму може і має стати яскрава анімація, тобто поєднання програм обслуговування, відпочинку і дозвілля туристів ігровими елементами та шоу-програмами на базі історико-етнографічної та культурної спадщини регіону. На кшталт уславленого у світі заповідного

музейно-анімаційного середовища козацької доби на острові Хортиця, де з перших кроків турист потрапляє у світ запорізького козацтва і, за бажання, може спробувати зварити козацький куліш, опанувати козацькі ремесла, взяти участь у козацьких кінних іграх, набути навиків ратного мистецтва тощо.

Музеї «живої етнографії» можна організувати у будь-якій сільській місцевості області, де обирається стратегічний довготривалий орієнтир на розвиток масового сільського зеленого туризму.

Анімаційним наповненням програм сільського зеленого туризму можуть бути фольклорні фестивалі, народні гуляння, народні танцювальні вечори, карнавали, вечорниці, ворожіння тощо за безпосередньої участі туристів.

Для забезпечення такої анімації сільського зеленого туризму потрібні відповідні кадри, добором і підготовкою яких мають опікуватися як регіональні органи самоврядування, так і профільні міністерства.

Розвиток сільського зеленого туризму змусить сільські громади приділяти більше уваги благоустрою сіл, реформуванню транспортної інфраструктури, відновленню роботи місцевих закладів культури, забезпеченню екологічної чистоти довкілля і вирішенню нагальних соціально-економічних проблем села за рахунок додаткових надходжень до бюджетів місцевих органів влади. Для успішного подальшого розвитку сільського зеленого туризму в Кіровоградській області можна запропонувати введення нових туристичних маршрутів для туристів, які відпочивають в гостинних садибах.

1. Маршрут «Хутір Надія». Перлиною Кіровоградського району, в якому розташовано три гостинні садиби, є парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Хутір Надія» державного значення. Від парка до садиб усього 20-38 км. Це одна з найвизначніших історико-культурних пам'яток України, творча лабораторія Івана Тобілевича, одного із засновників українського театрального мистецтва. «Хутір Надія» має статус державного заповідника – музею. До її складу входять: декоративний парк, фруктовий сад, ставок,

батькова хата, літературно-меморіальний музей і пам'ятник драматургу. В різний час на хуторі проживали корифеї українського театру М. Садовський, П. Саксаганський, М. Садовська – Баріллоти і відомий артист Д. Мова (Петров). Доцільно проводити на території парка-пам'ятки театральні фестивалі.

2. Урочище «Монастирище». Також, для подальшого розвитку туристичної сфери області, слід облаштувати умови проживання, харчування та відпочинку на території заповідного загальнодержавного урочища «Монастирище» в Устинівському районі, село Завтурове. Для цього потрібно:

1. Прокласти асфальтовану дорогу;
2. Виготовити та поставити вказівні знаки по трасі Устинівка – Інгульське;
3. Виділити межі території заповідного урочища;
4. Прокласти кладку безпосередньо до початку кам'яних брил, для кращого доступу до заповідника, на випадок весняного розливу річки, підтоплення, та інших природних умов;
5. Перед в'їздом облаштувати стоянки для автотранспорту, придорожні кафе, місця для відпочинку та харчування (столики, лавки, навіси);
6. Поставити сміттєві баки та туалети;
7. Надрукувати буклети із знімками і легендою екскурсійного місця, їх можна продавати біля входу на територію;
8. Запропонувати бажаючим послуги екскурсовода - а це додаткові місця роботи;
9. Виготовити щити з призовами не нищити красу природи, не смітити. берегти природу. А також окремий щит зі схемою-картою просування по «Монастирищу», який можна поставити біля входу в заповідник, для кращого орієнтування людей.
10. Розробити рекламну продукцію та надіслати її в туристичні фірми, для залучення більшої кількості зацікавлених.

3. Велосипедний маршрут «Золоті дороги Кіровоградщини».

Велосипедний туризм має свої переваги у порівнянні з іншими видами туризму. Велосипед дуже зручний засіб пересування. Він дає мандрівнику можливість із досить значною швидкістю долати великі відстані, познайомитися під час короткої подорожі з великим географічним районом. відвідати цікаві об'єкти, розташовані один від одного на значній відстані.

Проте, велосипед ставить деякі специфічні вимоги до учасників подорожей. Кожний велотурист має володіти технікою їзди на велосипеді з вантажем не тільки по шосейних дорогах, а й по стежках та бездоріжжю. Обов'язковою умовою є знання Правил дорожнього руху, що є запорукою безаварійного проведення велосипедного походу. Кожен велотурист має знати матеріальну частину велосипеда та вміти робити дрібний ремонт в польових умовах. Велосипедні подорожі є захоплюючим видом активного відпочинку, який дарує багато чого несподіваного, а інколи - досі небаченого, оригінального, виняткового.

Об'єкти показу:

I день:

Музейно-природний заповідник «Батьківщина Карпенка-Карого» та ландшафтно-орнітологічний заказник «Карпенків край» (с. Арсенівка Новомиргородського району);

Заповідник-музей І.К. Тобілевича (Карпенка-Карого) „Хутір Надія» (с. Миколаївка Кіровоградського району);

Кіровоградський обласний академічний український музично-драматичний театр ім. М.Л. Кропивницького (м. Кіровоград).

II день:

Музей історії села Мар'янівки (село Мар'янівка Бобринецького району);

Будівлі, пов'язані з перебуванням М.Л. Кропивницького та братів Тобілевичів (м. Бобринець);

Меморіальний музей М.Л. Кропивницького (м. Кіровоград);

Літературно-меморіальний музей І.К. Карпенка-Карого (м. Кіровоград).

Протяжність: 2 дні.

Напрямок руху по маршруту:

I день: с. Арсенівка Новомиргородського району – с. Миколаївка Кіровоградського району – м. Кіровоград

II день: м. Бобринець – м. Кіровоград

Об'єкти показу:

Музейно-природний заповідник «Батьківщина Карпенка-Карого» та ландшафтно-орнітологічний заказник «Карпенків Край» (село Арсенівка Новомиргородського району)

Біля села Арсенівки Новомиргородського району та села Мар'ївки Маловисківського району розташований ландшафтний заказник „Карпенків край». Ця місцевість – батьківщина класика української літератури І.К. Карпенка-Карого.

4. Велосипедний маршрут «Древніми стежками Ексампею»

Об'єкти показу:

Новоукраїнський районний краєзнавчий музей;

Музей трудової слави в с. Комишувате;

Кам'яне плато «Ексампей» (с. Софіївка Новоукраїнського району);

Музей історії села Кропивницьке;

Літературно-меморіальний музей І.К. Микитенка в с. Рівному;

Напрямок руху по маршруту:

смт Новоукраїнка – с. Комишувате – с. Софіївка – с. Кропивницьке – кам'яне плато «Ексампей» – с. Рівне – смт Новоукраїнка

Протяжність: 2 дні.

Опис маршруту:

«Ексампей» або «Священні шляхи» - таку назву мала в часи Великої Скіфії територія між сучасним Кіровоградом та річкою Синюхою. Саме тут, у сакральному центрі Великої Скіфії, за свідченнями давньогрецького історика Геродота було головне святилище скіфів, від якого в усі кінці

держави розходилися Священні Шляхи. В околицях сучасного села Рівне Новоукраїнського району Кіровоградської області, біля витоку річки Ексапмею, стояв гігантський бронзовий казан – символ величі і непереможності Скіфії. Його Геродот зарахував до найбільших див світу (2,5 м в діаметрі і вагою 2 тонни). Казан був виплавлений із наконечників стріл, які скіфи (біля 2 млн. чоловік) здали за наказом царя Арата у 5 ст. до н.е. А біля селища Глодоси Новоукраїнського району у 60-ті роки XX століття місцевим хлопчиком був знайдений один із найбагатших скіфських золотих скарбів України – так званий Глодоський скарб.

5. Маршрут «Велика і Мала скелі».

За 15 кілометрів на Північний захід від міста Олександрії, між селами Олійською і Протопопівською розташовано лікувальне, штучного походження озеро. Цей об'єкт знаходиться на території ландшафтного заказника місцевого значення «Велика і Мала Скелі». У другій половині 80 років на вищеназваній території працювала комісія науковців, які вивчали флору і фауну в заплаві річки Інгулець, брали проби води для проведення аналізів. За результатами дослідження прийнято постанову Кабінету Міністрів про оголошення цієї зони – заповідною. Це лучні степи, представлені угрупованням келерії гребінчастої, типчаку, ковили волосистої та рослин, які занесено до Червоної Книги України.

В Олександрійському районі приймають туристів 7 гостинних садиб. Усі вони знаходяться поряд з цим лікувальним озером. Господарі садиб можуть влаштовувати відпочинок туристам на березі озера. Озерна вода лікує хвороби опорно-рухової системи, остеохондроз, ревматизм, відкладення солей, захворювання шкіри. Тому сюди приїздить відпочивати й на лікування туристи з різних міст не тільки України, а й Росії.

Але озеро потребує проведення робіт по оновленню - очистити воду від побутового сміття та очерету, очистити прилежної зоні від наявного сміття, облаштувати вхід до води східцями, завезти пісок для облаштування пляжу, встановити лавки та урни, відремонтувати під'їзні шляхи.

Після проведення робіт по оновленню лікувального озера та прилеглої території, об'єкти будуть виглядати наступним чином: поверхня води – очищена від побутового сміття та очерету. Доступ до води обладнаний доріжкою та сходами у воду. Берегова зона (пляж) - піщана, обладнана лавочками, урнами для сміття. У визначеній зоні розташовані біотуалети та пункт першої медичної допомоги. За межами території заказника знаходяться автостоянка та міні-кафе. Відремонтовано під'їзні шляхи до озера.

Озеро «Велика і Мала скелі» після відновлення буде використано з лікувальною, оздоровчою та рекреаційною метою.

РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

4.1. Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля та використання природних ресурсів.

Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки розроблено відповідно до статті 16 Конституції України, якою визначено, що забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави.

Державна політика у сфері екології, як і будь якій іншій сфері повинна базуватися на стабільній системі законодавства, актів, нормативів , але ця система, особливо у перехідний період повинна бути еластичною , тобто вміти швидко реагувати на зміни навколишніх компонентів , вміти пристосовуватися до змін занадто складного середовища. І це є дуже ефективним засобом подолання екологічної кризи та забезпечення природоохоронної функції держави.

Основні напрями втілюватимуться за допомогою системи екологічного права. Правовий механізм має надати основним напрямам чіткої цілеспрямованості, формальної визначеності, загальнообов'язковості, сприяти врегулюванню відносин у галузі екології, застосуванню превентивних, оперативних, стимулюючих і примусових заходів до юридичних та фізичних осіб щодо використання природних ресурсів та їх відходів і юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства.

Вивчення, аналіз та узагальнення практики застосування законодавства про охорону навколишнього природного середовища передбачається здійснювати у двох напрямках:

1. Складання і затвердження екологічних нормативів природокористування (стосовно надр, ґрунтів, води, повітря, рослинності тощо);

2. Складання і затвердження комплексу еколого-економічних показників державного контролю за станом довкілля та діяльністю господарчих структур.

Важливим кроком до зміцнення природоохоронної сфери стало прийняття 28 червня 1996 року Конституції України, в якій стверджується, що забезпечення екологічної безпеки та підтримання екологічної рівноваги на території України є обов'язком держави, кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля і кожен зобов'язаний не завдавати шкоди природі та відшкодовувати завдані ним збитки. Також у цій сфері Україна має такі закони та акти: «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про тваринний світ», «Про природнозаповідний фонд», «Про охорону атмосферного повітря», «Лісовий кодекс України», «Водний кодекс України», «Земельний кодекс України», «Кодекс України про надра». Також першочергово планується підготувати проекти законів України про рекреаційні зони, курортні, лікувально-оздоровчі зони і зони з особливими умовами природокористування.

Формує, забезпечує та реалізує державну політику в галузі охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання і відтворення природних ресурсів Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України (Мінекобезпеки), тобто саме це Міністерство здійснює нормативно-правове регулювання, комплексне управління та екологічний контроль щодо охорони, використання і відтворення.

Науковими дослідженнями щодо вивчення і розробки заходів по збереженню біологічного різноманіття зайняті фахівці наукових інститутів та центрів, насамперед Національної академії наук (НАН). Ряд питань, пов'язаних з науковими дослідженнями і управлінням у цій сфері, вирішують наукові центри, лабораторії і інститути при центральних органах виконавчої влади, зокрема Український науково-дослідний інститут екологічних

проблем та Український науковий центр екології моря при Міністерстві охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки.

Державне регулювання у цій сфері не може існувати без ефективної системи нагляду за станом середовища, тобто без системи постійно діючого моніторингу. Екологічний моніторинг довкілля є сучасною формою реалізації процесів екологічної діяльності за допомогою засобів інформатизації і забезпечує регулярну оцінку і прогнозування стану середовища життєдіяльності суспільства та умов функціонування екосистем для прийняття управлінських рішень щодо екологічної безпеки, збереження природного середовища та раціонального природокористування.

Суб'єктами Державної системи екологічного моніторингу довкілля, відповідальними за обов'язкове здійснення Державної програми екомоніторингу довкілля, є міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, які згідно з своєю компетенцією отримують і обробляють дані про стан довкілля і виробляють відповідні рішення щодо нормалізації або поліпшення екологічної обстановки, раціонального використання і забезпечення якості природних ресурсів.

Об'єктами інформатизації в Державній системі екомоніторингу довкілля України є процеси відомчої екологічної діяльності та їх інтеграція на локальному, адміністративно-територіальному і державному рівнях, які відповідно охоплюють:

- території промислово-міських агломерацій, санітарно-захисних зон великих підприємств, в тому числі АЕС, великих водоймищ, природоохоронних зон та інших спеціально визначених просторових одиниць;
- територію Автономної Республіки Крим та території областей України;
- території промислово-економічних регіонів, басейнів великих річок та України в цілому.

Територія країни за ступенем екологічної небезпеки поділяється на зони, для яких встановлюються нормативи, які дозволяють чи забороняють види

виробничої, господарської та іншої діяльності, що враховують екологічні, соціальні та економічні умови.

4.2. Основні пріоритети охорони навколишнього природного середовища

Витрати на реалізацію природоохоронних програм і заходів потребують значних коштів. Тому необхідно чітко визначити пріоритетні напрями та проблеми з метою відпрацювання реалістичних, ефективних та економічно вигідних рішень. З цією метою, виходячи з реального екологічного стану території України, необхідно враховувати такі основні критерії і чинники:

- погіршення здоров'я людей через значну забрудненість довкілля;
- втрати, що призводять до зниження продуктивності народного господарства, зумовлені збитками або руйнуванням фізичного капіталу і природних ресурсів;
- погіршення стану або загроза завдати непоправної шкоди біологічному та ландшафтному різноманіттю і, зокрема лукам, пасовищам, озерам, водоймам, річкам, землям, лісовим, прибережним і морським екосистемам, гірським районам;
- еколого-економічну ефективність природоохоронних заходів.

До основних пріоритетів охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів належать:

- гарантування екологічної безпеки ядерних об'єктів і радіаційного захисту населення та довкілля, зведення до мінімуму шкідливого впливу наслідків аварії на Чорнобильській АЕС;
- поліпшення екологічного стану басейнів рік України та якості питної води;
- стабілізація та поліпшення екологічного стану в містах і промислових центрах Донецько-Придніпровського регіону;
- будівництво нових та реконструкція діючих потужностей комунальних очисних каналізаційних споруд;

- запобігання забрудненню Чорного та Азовського морів і поліпшення їх екологічного стану;

- формування збалансованої системи природокористування та адекватна структурна перебудова виробничого потенціалу економіки, екологізація технологій у промисловості, енергетиці, будівництві, сільському господарстві, на транспорті;

- збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, заповідна справа.

Для досягнення цього передбачається вирішення таких завдань:

- зменшення до мінімуму рівня радіаційного забруднення;
- захист повітряного басейну від забруднення, насамперед у великих містах і промислових центрах;
- захист і збереження земельних ресурсів від забруднення, виснаження і нераціонального використання;
- збереження і розширення територій з природним станом ландшафту, посилення природоохоронної діяльності на заповідних і рекреаційних територіях;
- підвищення стійкості та екологічних функцій лісів;
- знешкодження, утилізація та захоронення промислових та побутових відходів;
- запобігання забрудненню морських і внутрішніх вод, зменшення та припинення скиду забруднених стічних вод у водні об'єкти, захист підземних вод від забруднення;
- збереження та відродження малих річок, здійснення управління водними ресурсами на основі басейнового принципу;
- завершення створення державної системи моніторингу навколишнього природного середовища;
- створення системи прогнозування, запобігання та оперативних дій у разі надзвичайних ситуацій природного і природно-техногенного походження;

- забезпечення екологічного супроводу процесу конверсії військово-промислового комплексу;
- здійснення заходів щодо екологічного контролю за діяльністю Збройних Сил України;
- розробка механізмів реалізації схем природокористування;
- впровадження діючих економічних складових впливу на систему природокористування;
- створення системи екологічної освіти, виховання та інформування.

Державна політика у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки реалізується через окремі міждержавні, державні, галузеві, регіональні та місцеві програми, які спрямовуються на втілення визначених пріоритетів.

4.3. Екологічна безпека в сільському господарстві.

В умовах, що склалися нині в Україні, стратегія системи сільськогосподарського природокористування має передбачати:

- формування високопродуктивних і екологічно стійких агроландшафтів;
- гармонійне поєднання механізму дії економічних законів і законів природи в межах території з урахуванням лімітуючих чинників навантаження на сільськогосподарські угіддя, біологічні ресурси та ландшафти;
- впровадження вимог щодо екологічної безпеки в системі с/г природокористування;
- забезпечення екологічно обгрунтованого поводження з пестицидами та агрохімікатами;
- формування механізму економічної, адміністративної та кримінальної відповідальності сільськогосподарських природокористувачів за порушення екологічних вимог;
- розроблення природоохоронних заходів на основі вимог міжнародного законодавства та підвищення його ролі в практиці сільськогосподарського природокористування;

- створення системи економічних стимулів виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції на основі технологій біологічного землеробства;

- підтримання сприятливого в екологічному відношенні довкілля, інфраструктури та умов для праці, відпочинку і фізичного розвитку сільського населення;

- виведення з користування малопродуктивних сільськогосподарських угідь,

- насамперед у регіонах з високою розораністю земель.

З метою досягнення цих цілей необхідно:

- здійснити комплексну еколого-економічну оцінку (районування) території України з виділенням в її складі природоохоронних комплексів, у тому числі територій та об'єктів природно-заповідного фонду, земель для високоінтенсивного ведення сільськогосподарського виробництва та промислового будівництва, а також забруднених районів для здійснення цільових природоохоронних заходів;

- підготувати і впровадити галузеві схеми збереження та відтворення земельних, водних, біологічних, зокрема рибних та лісових, мінерально-сировинних та інших природних ресурсів;

- здійснити землевпорядкування територій з урахуванням екологічної ситуації, що склалася, вилучення з обробітку радіоактивно і промислово забруднених, дуже еродованих, вторинне заболочених, засолених і підтоплених, екологічно уразливих земель;

- створити водозахисні зони вздовж берегів річок, водосховищ, озер і ставків, очистити їх від мулу, сформувати високоефективні гідрологічні системи;

- забезпечити активний перехід на біологічні методи ведення сільського господарства та виробництво екологічно чистої продукції.

ВИСНОВКИ

Одним з напрямків сталого розвитку туристичної індустрії, що спрямований на охорону та розвиток української природи та культурно-історичної спадщини, на сприяння міжетнічній толерантності та залучення людей до активної участі у вирішенні власних фінансових проблем, сприяння працевлаштуванню безробітних, а також подолання характерного для України сезонного характеру туристичного продукту є розвиток сільського зеленого туризму. Даний вид туризму набуває поширення в більшості областей України.

Розміщення туристів на селі дозволяє укріпити фінансово-економічне положення сільськогосподарського комплексу України без необхідності залучення великих інвестицій. Проте, сьогодні попит на даний туристичний продукт змінив саму концепцію сільського туризму, який перетворюється для багатьох сільських жителів, навіть, не в побічний, а основний вид діяльності. Не можна не визнати, що можливості розвитку сільського туризму в Кіровоградській області величезні й у значній мірі не використані. Щоб домогтися більшої ефективності, необхідні знання специфіки цих можливостей, обумовлених національними природно-кліматичними, культурними й економічними особливостями району.

Відпочинок в українських селах було визначено як «сільський зелений туризм». Він охопив широкий спектр форм відпочинку на селі: від стаціонарного відпочинку у сільській місцевості (власне сільський туризм), відпочинку в туристичних центрах і на курортах, що розташовані у селищах і малих містах, до відпочинку у сільських садибах (агротуризм). Визначення сільського туризму як «зеленого» підкреслює його проєкологічну орієнтацію.

Якість та сталість сьогодні є головними принципами розвитку туризму, які відображають тісний взаємозв'язок між навколишнім середовищем, культурою, громадою та сучасними ринковими потребами і здоровою конкуренцією. Підвищення якості в туризмі є необхідною умовою для

задоволення потреб туристів, підвищення конкурентоспроможності у туристичній індустрії та забезпечення збалансованого та сталого розвитку туризму.

Підтримка якості у сільському туризмі – це найкращий спосіб захистити та покращити економічний та соціальний стан сільської місцевості, а також стан навколишнього середовища. Для успішного розвитку туристичного бізнесу потрібно застосовувати глобальний підхід, що фокусується на задоволенні потреб туристів та базових принципах сталого розвитку. Відродження сільських територій – через розвиток місцевої економіки (продуктів та послуг), а також збереження та захист навколишнього середовища.

Кожен власник житла, після проходження процедури його реєстрації, як індивідуального підприємця, може розпочинати свою діяльність по розміщенню гостей. В Україні існує Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму, до якої доцільно звернутися власнику садиби.

Кіровоградська область володіє унікальними та різноманітними природно-рекреаційними ресурсами. На території області знаходяться 188 об'єктів природно-заповідного фонду.

Основні рекреаційні ресурси на Кіровоградщині – оздоровчі (м'який клімат, мальовничі береги річок і водосховищ). Тому найперспективніше розвивати наступні види туризму: сільський, екотурізм, агротурізм, лікувально-оздоровчий, водний, охота, рибалка.

Також цінність області в тому, що стан природного середовища в сільській місцевості залишається на досить високому рівні. Для Кіровоградської області відпочинок на селі - новий напрям, знаходящийся у стадії становлення, кожен рік число гостинних садиб збільшується. Вже цьому році почали діяти 2 садиби. Усього їх налічається 47.

Найбільша кількість садиб знаходиться в західних районах області, через вигідний природно-кліматичний потенціал, мальовничі ландшафти,

чисті річки з родоном, пам'ятники архітектури і природи, збереженні етнічні традиції, обряди і фольклор українського народу.

Села багаті індивідуальним житловим фондом та добрими і працьовитими людьми. Але через відсутність вкладень на створення нових робочих місць у сільській місцевості в Кіровоградській області, на державному рівні більше уваги варто приділяти тим галузям, які не потребують великих коштів. До таких галузей належить сільський туризм, який нещодавно практикується в Кіровоградській області.

Розвиток сільського туризму сприяє поліпшенню соціально-економічної ситуації сільської місцевості області.

Сільський відпочинок в Кіровоградській області за рахунок збереження етнографічної самобутності повинен набути національного значення.

По-перше, він дає поштовх для відродження й розвитку традиційної культури: народної архітектури, мистецтва, промислів – усього, що складає місцевий колорит, і що, поряд із природно-рекреаційними чинниками, є не менш привабливим для відпочиваючих туристів.

По-друге, через сільський відпочинок мешканці міст з масовою культурою мають можливість пізнати справжні українські традиції.

По-третє, етнокультура села репрезентує Україну світові й приваблює також іноземних туристів.

За відсутності дієвої державної політики в цій галузі сільський відпочинок так і залишиться у напівлегальному статусі, без чіткої організаційної структури, без поставленої на належному рівні інформаційно-маркетингової діяльності, як своєрідний додаток до інших напрямків туризму.

На усіх адміністративних рівнях треба пам'ятати, що підтримка сільського зеленого туризму – це підтримка сільського населення і сільського господарства в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України Про внесення змін до Закону України «Про туризм». // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 13 , ст. 180.
2. Закон України Про особисте селянське господарство. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – №20, ст. 232.
3. Закон України Про туризм. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1995. – № 31, ст. 241.
4. Андрущак В. І., Приказка В. М., Слюсаренко А. О. Сільський зелений туризм на Буковині // Туризм у ХХІ столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – К.: Знання України, 2002. – 476 с
5. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. – К.: Київ. ун-т, 2001. – 395 с.
6. Белявский И.К. Маркетинговое исследование: информация, анализ, прогноз: Учебное пособие. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 320 с.
7. Берсуцкий Я. Г., Безверхая О. В. Государственное регулирование малого бизнеса (опыт и проблемы). – Донецк, 1997. – 143 с.
8. Биржаков М.Б. Введение в туризм. – СПб.: Герда, 2003. – 320 с.
9. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. – К.: Знання; КОО, 2001. – 277 с.
10. Вачевський М. В., Скотний В. Г. Маркетинг в сферах послуг. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 232 с.
11. Гетьман В. І. Екотуризм чи екологічний туризм: теорія і реальність // Рідна природа. – 2002. – № 3. – С. 24–29.
12. Горбилева З.М. Економіка туризму: Учеб. по-соб. – Мн: БГ9У, 2004. – 478 с.
13. Горішевський П. В., Васильєв В. П., Зінько Ю. В. Сільський зелений туризм: організація гостинності на селі: Підручник. – Івано-Франківськ: Місто-Н, 2003. – 158 с.
14. Мирошниченко А. А. Аграрно-рекреационные зоны в Украине. – Днепропетровск: Б.в., 1998. – 170 с.
15. Новіков В. М. Організація і розвиток соціальної сфери (зарубіжний і вітчизняний досвід). – К.: Інститут економіки НАН України, 2000. – 246 с.

16. Санжаровський І. В. Основи маркетингу сільського туризму / Туризм сільський зелений (спецвипуск). – 2002. – №2. с. 23-30.
17. Петранівський В.Л., Рутинський М.Й. Туристичне краєзнавство: Навч. посіб. / За ред. проф. Ф. Д. Заставного. – К.: Знання, 2006. – 550 с.
18. Психология менеджмента / Под ред. проф. Г. С. Никифорова. – 2-е изд. – Х.: Гуманитарний центр, 2002. – 556 с.
19. Риши Ш., Мартин П. Управление мотивацией: Учеб. пособ. / Пер. с англ. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 399 с.
20. Розробка та реалізація стратегій розвитку територіальних громад: вітчизняний досвід / За ред. С. Мак-сименка та ін. – К.: Дата Банк Україна, 2003. – 272 с.
21. Рутинський М. Й. Географія туризму України: Навч.-метод, посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 160 с.
22. Село – мов писанка. Путівник із зеленого туризму / За ред. В. Васильєва. – К., 2001. – 64 с.
23. Симоненко Б. К. Регіони України: проблеми розвитку. – К.: Наукова думка, 1997.
24. Сокол Т.Г. Організація туристичної діяльності в Україні: Навч. посіб. – К.: Музична Україна, 2002. – 256 с.
25. World Tourism Organization (WTO) <http://www.unwto.org/>
26. <http://kr-admin.gov.ua> Офіційний веб-сайт Кіровоградської обласної державної адміністрації
27. <http://brda.kw.ukrtel.net/> Бобринецька районна державна адміністрація
28. <http://www.kw.ukrtel.net/vilshank/> Вільшанська районна державна адміністрація
29. <http://gayvoron.kr-admin.gov.ua/> – Гайворонська районна державна адміністрація
30. <http://golvrda.org.ua> – Голованська районна державна адміністрація
31. <http://www.kw.ukrtel.net/dobrov/> – Добровеличківська районна державна адміністрація
32. <http://www.dolinskayarda.org.ua/> – Долинська районна державна адміністрація
33. <http://znamrda.kw.ukrtel.net/> – Знам'янська районна державна адміністрація

34. <http://kirrda.kw.ukrtel.net/> – Кіровоградська районна державна адміністрація
35. <http://kompn.kw.ukrtel.net/> – Компаніївська районна державна адміністрація
36. <http://mvrda.kw.ukrtel.net/> – Маловисківська районна державна адміністрація
37. <http://novgrda.kw.ukrtel.net/> – Новгородківська районна державна адміністрація
38. <http://www.kw.ukrtel.net/novoarh/> – Новоархангельська районна державна адміністрація
39. <http://nmrda.kw.ukrtel.net/> – Новомиргородська районна державна адміністрація
40. <http://www.kw.ukrtel.net/novoukr/> – Новоукраїнська районна державна адміністрація
41. <http://olexrda.at.ua/> – Олександрівська районна держадміністрація
42. <http://www.alex.gov.ua/> – Олександрійська районна державна адміністрація
43. <http://onufr-rda.kw.ukrtel.net/> – Онуфріївська районна держадміністрація
44. <http://rda.petrovo.net/> – Петрівська районна державна адміністрація
45. <http://www.srda.gov.ua/> – Світловодська районна держадміністрація
46. <http://www.kw.ukrtel.net/ulrda/> – Ульяновська районна державна адміністрація
47. <http://www.kw.ukrtel.net/ustin/> – Устинівська районна державна адміністрація
48. <http://www.menr.gov.ua/> – Сайт Міністерства охорони навколишнього природного середовища України
49. <http://prostir.museum/museums/ua/> Музейний простір України
50. <http://www.greentour.com.ua/ukrainian/> Спілка сприяння розвитку сільського туризму в Україні
51. <http://www.tourism.gov.ua/> Державна служба туризму і курортів України

ДОДАТКИ

Додаток А



Рис. А.1. Ландшафтний заказник «Монастирище»

Джерело: <http://www.menr.gov.ua/cgi-bin/go?node=KIROVeko>[50]



Рис. А.2. Каньйон річки. Скеля в заплаві р. Інгул

Джерело: <http://www.menr.gov.ua/cgi-bin/go?node=KIROVeko> [50]

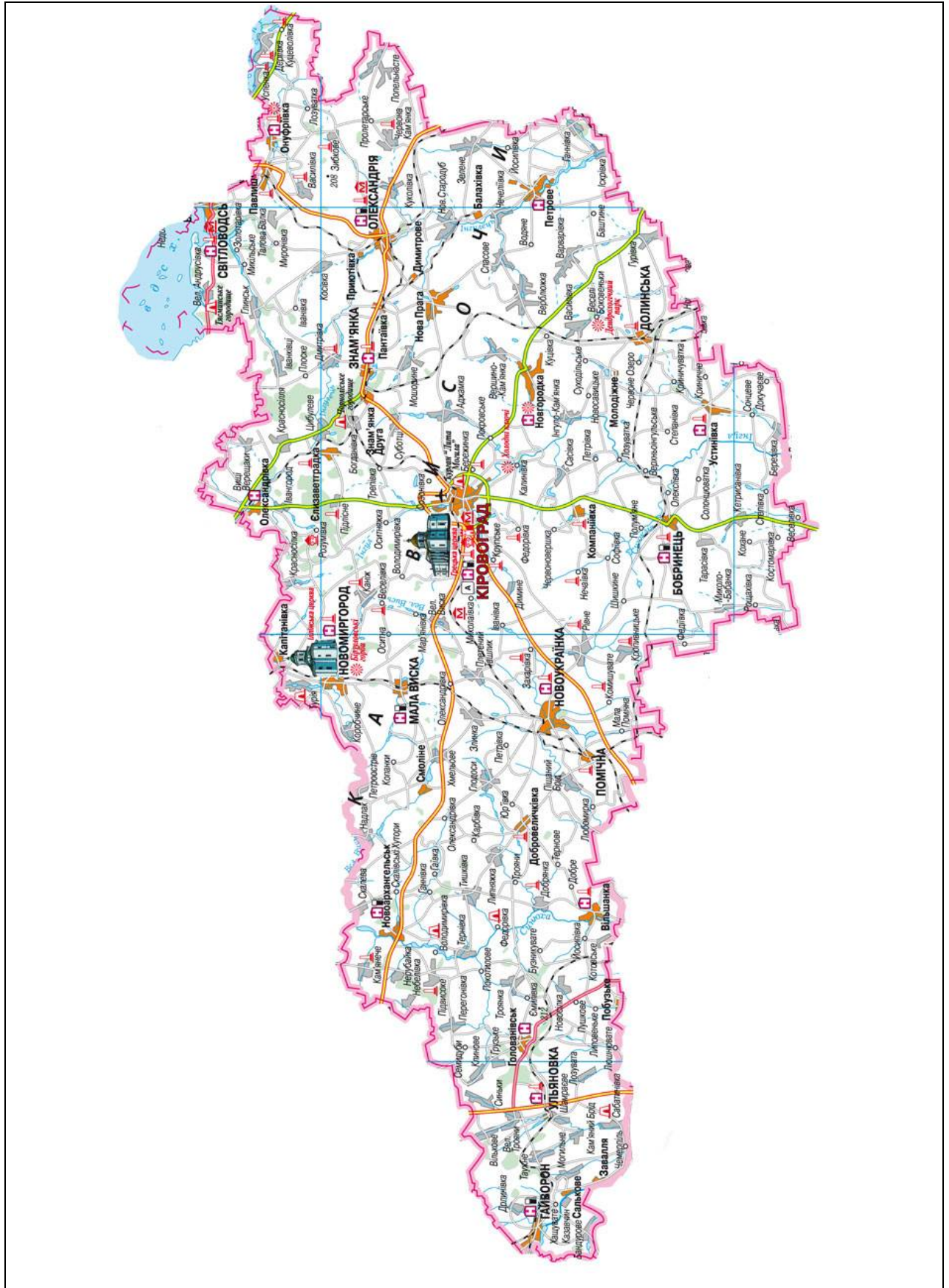
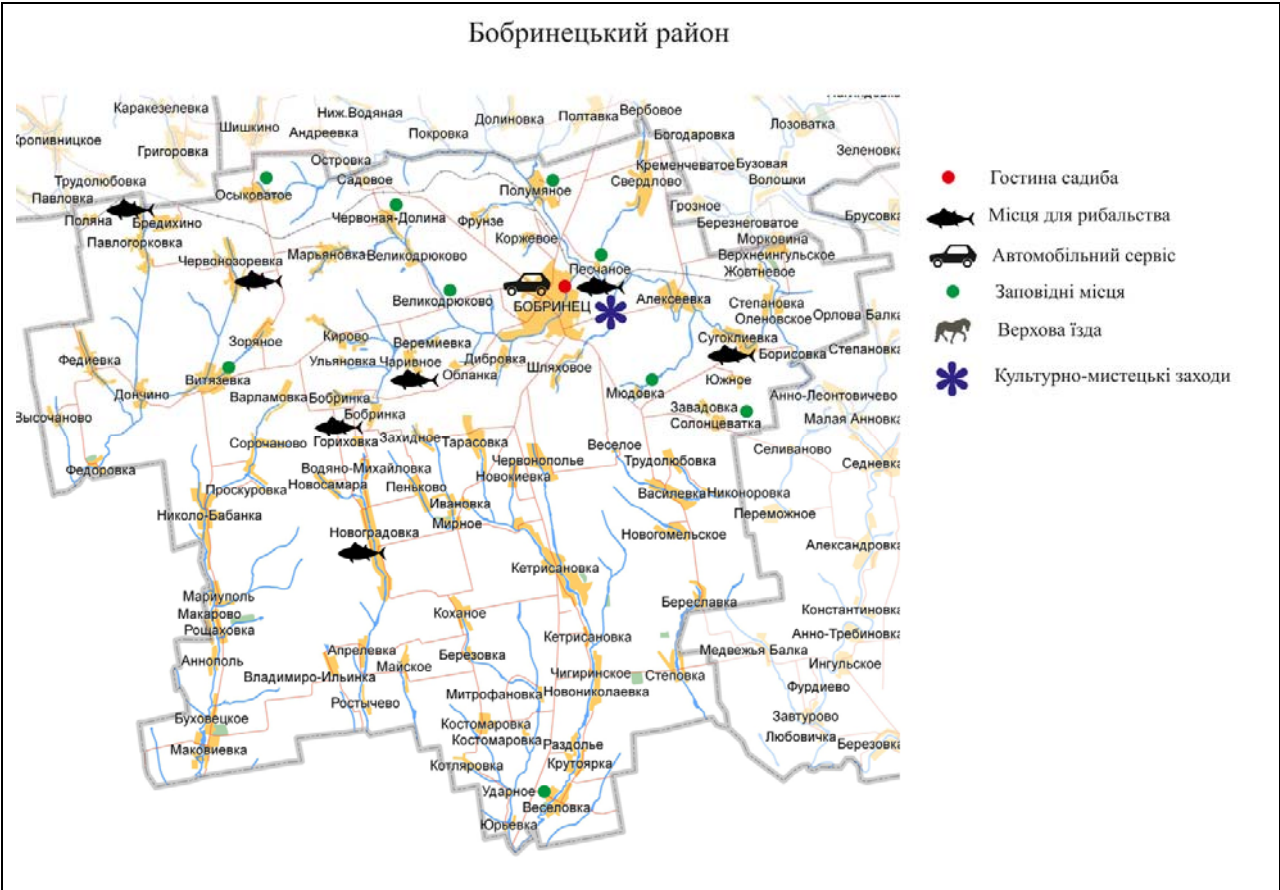
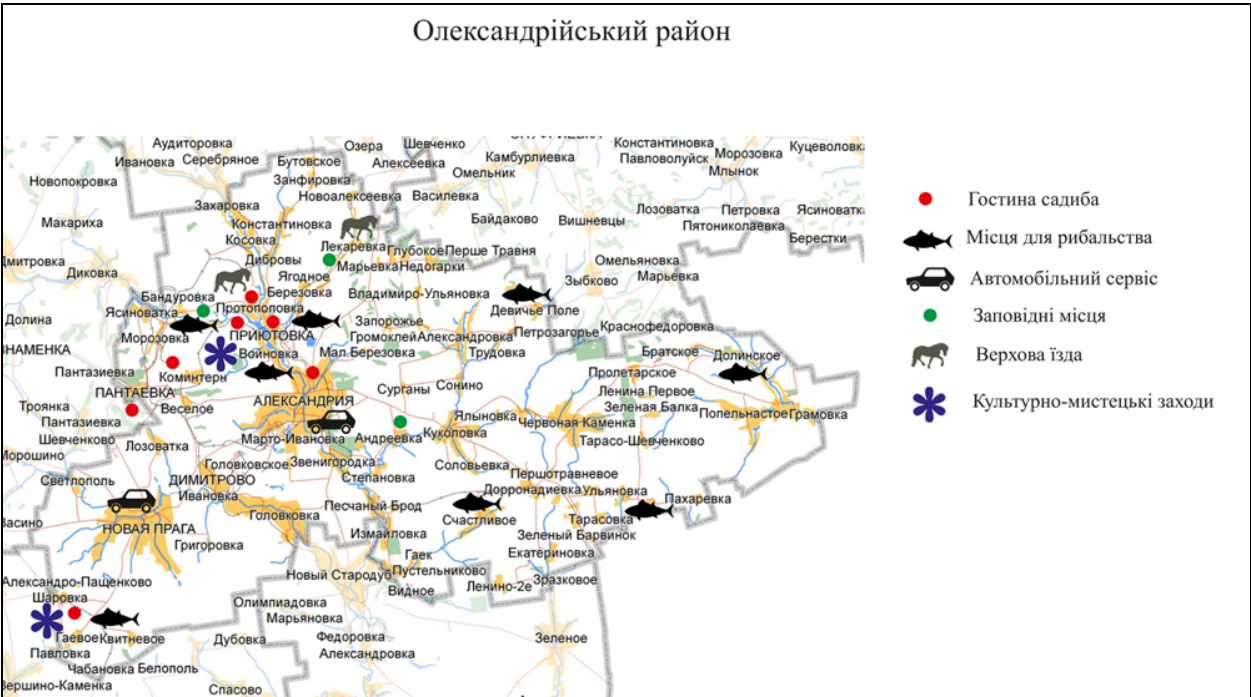
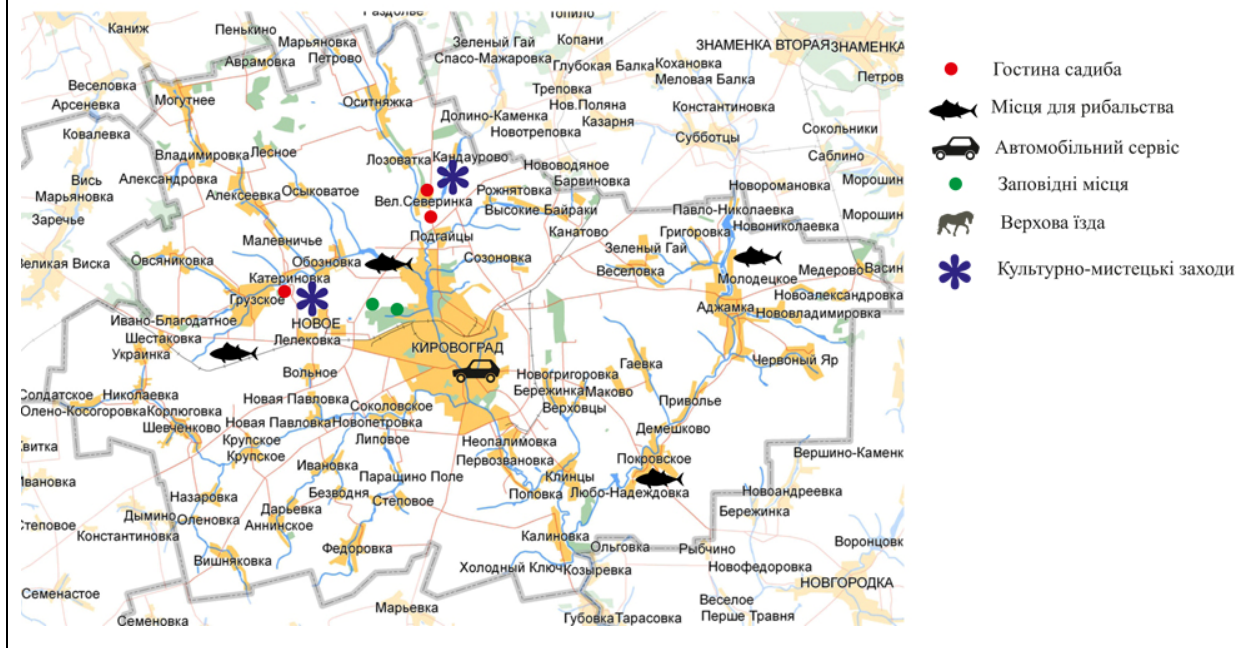


Рис. Б.1. Карта Кіровоградської області

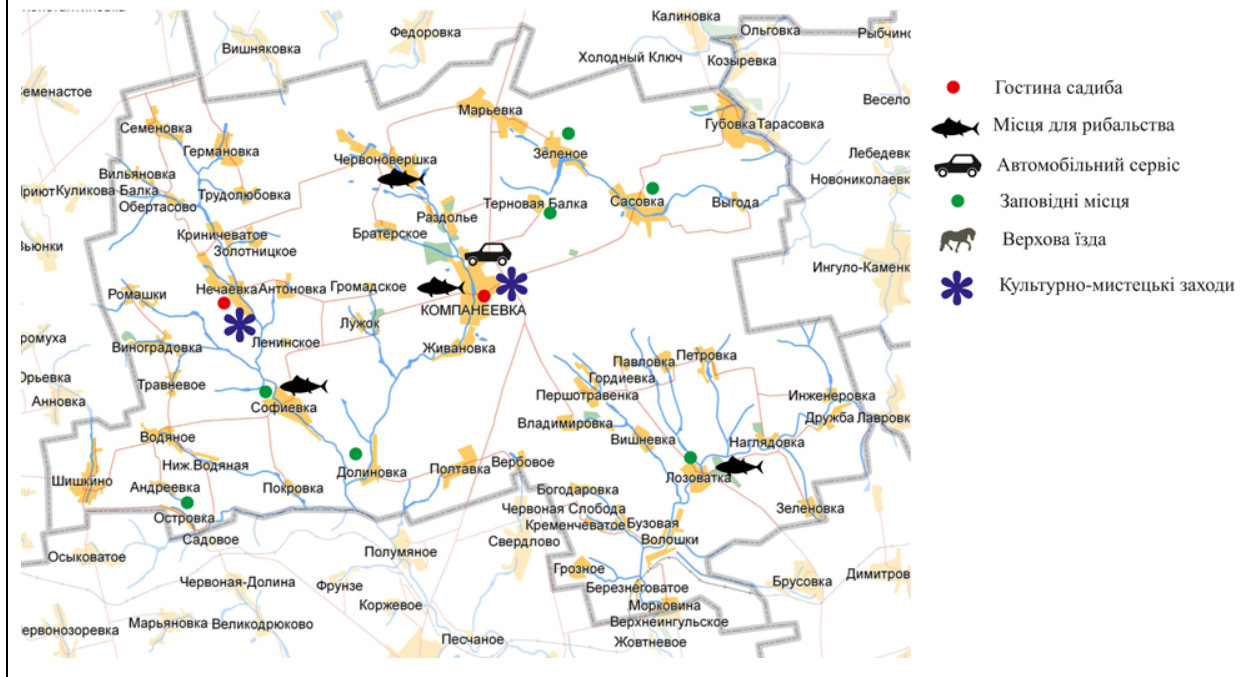
Туристичні карти районів Кіровоградщини



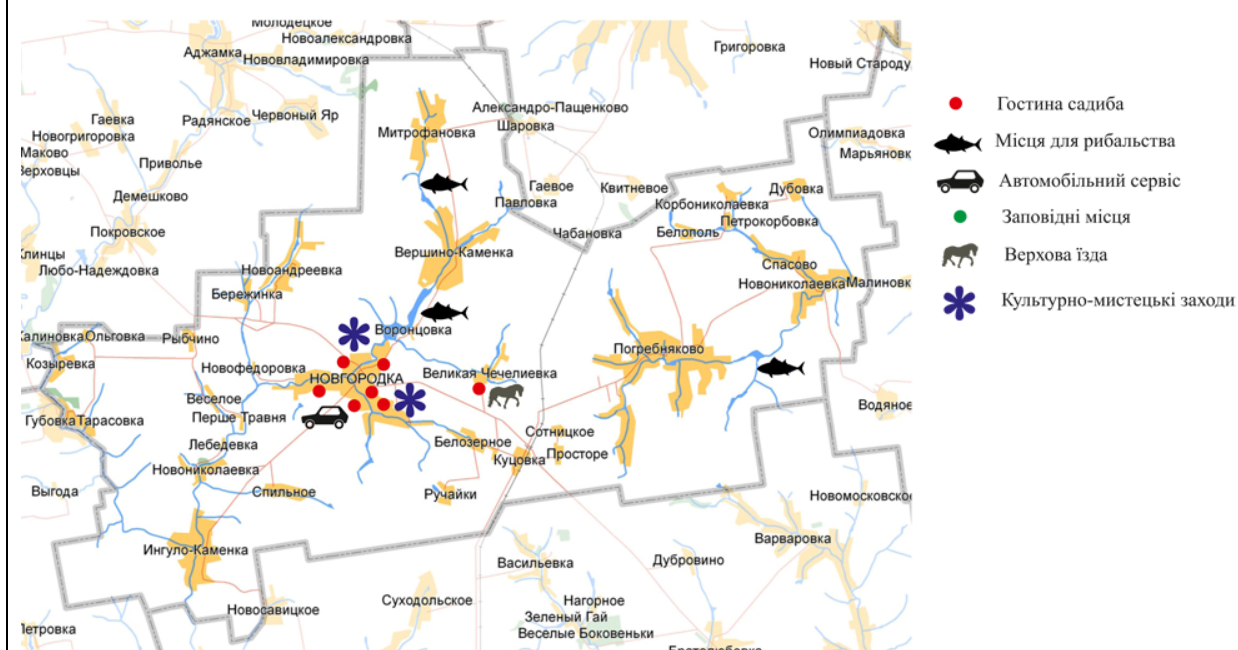
Кіровоградський район



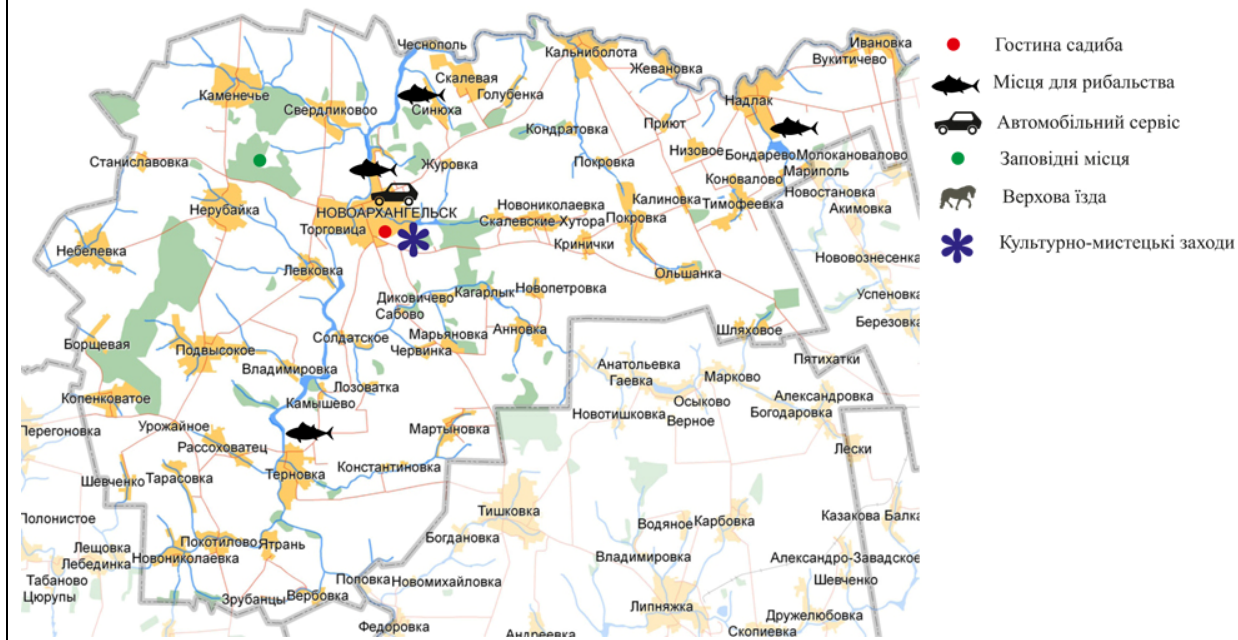
Компаніївський район

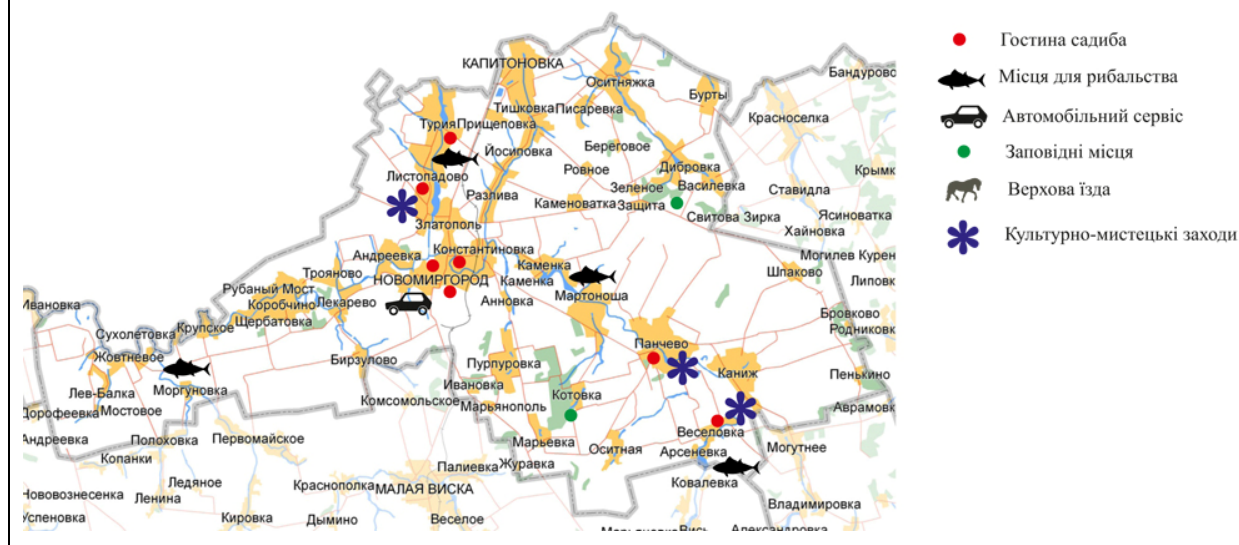


Новгородський район



Новоархангельський район





Новоукраїнський район

